

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katarina Novak

***Le Monde diplomatique* in alternativno mišljenje:
neoliberalistični vplivi na novinarski diskurz**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katarina Novak

Mentorica: doc. dr. Maruša Pušnik

***Le Monde diplomatique* in alternativno mišljenje:
neoliberalistični vplivi na novinarski diskurz**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvaljujem se mentorici dr. Maruši Pušnik za strokovno svetovanje in spodbudo pri nastajanju diplomskega dela ter svojim staršem za vso podporo in pomoč pri študiju.

***Le Monde diplomatique* in alternativno mišljenje: neoliberalistični vplivi na novinarski diskurz**

Pričujoče diplomsko delo je prikaz razvoja časopisa *Le Monde diplomatique* skozi čas, od začetkov izhajanja v obliki priloge *Le Monde* pa do soočanja s krizo tiskanih medijev v postmoderini dobi. Delo ni le historična deskripcija, saj skozi teoretsko razlago koncepta neodvisnega poročevalstva in tendence po objektivnem in nepristranskem poročanju ter skozi kritiko neoliberalizma, postmodernega levičarskega in neoliberalnega diskurza preide v kritično analizo izbranih prispevkov. Študija primera, izvedena na podlagi metode kritične diskurzivne analize (KDA), prikaže, da časopis navkljub ostri kritiki neoliberalizma in tradicionalni altermondialistični drži na nekaterih mestih v analiziranih prispevkih podleže vplivu mainstream medijev ter vztrajno reproducira določene prvine tako brezkritičnega postmodernega levičarskega diskurza kot tudi pasivističnega in uniformističnega neoliberalnega diskurza. Pri tem se poslužuje naslednjih diskurzivnih strategij: žrtveni oz. propalestinski diskurz, diskurz 'mi : oni', emotivnost, fatalistična drža, diskurz grožnje, odsotnost konteksta, kritična nekritika in popolna brezkritičnost. Priča smo torej izrazitemu prehodu iz tradicionalno levičarskega v postmoderini levičarski diskurz in iz kritike neoliberalizma v (re)produciranje nekaterih prvin neoliberalnega diskurza.

Ključne besede: *Le Monde diplomatique*, objektivnost, neoliberalizem, postmoderini levičarski diskurz, kritična diskurzivna analiza.

***Le Monde diplomatique* and alternative thinking: neo-liberal effects on journalistic discourse**

In my thesis I have shown the development of *Le Monde diplomatique* newspaper through time, from being printed as a supplement to *Le Monde*, through to being faced with a print media crisis in the postmodern period. The thesis is not solely a historical depiction, because I have done a critical analysis of particular newspaper articles with a theoretical explanation of the independent reporting concept and the tendency to objective and impartial reporting, and also with a short critique of neo-liberalism, postmodern left and neo-liberal discourse. The case study has been based on critical discourse analysis (CDA) and it has shown that the newspaper, despite its sharp criticism of neo-liberalism and its altermondialistic attitude, in some parts of the analysed articles, still succumbs to the influence of mainstream media and persistently reproduces certain elements of both, the uncritical postmodern left discourse and also the passivistic and uniformistic neo-liberal discourse. The case study has shown that the newspaper uses the following discursive strategies: sacrificial or pro-Palestinian discourse, the 'we : they' discourse, emotivity, fatalistic attitude, discourse of threat, absence of context, uncritical critique and a complete lack of criticism. We have therefore seen a drastic transition from a traditionally left to postmodern left discourse, and a shift from a perspective critical of neo-liberalism to (re)producing some elements of neo-liberal discourse.

Keywords: *Le Monde diplomatique*, objectivity, neo-liberalism, postmodern left discourse, critical discourse analysis.

Kazalo

1 UVOD	6
2 RAZVOJ ČASOPISA <i>LE MONDE DIPLOMATIQUE</i>	8
2.1 Ugleden mesečnik s 56-letno tradicijo	8
2.2 Sloves radikalnega časopisa	11
2.3 <i>Le Monde</i> vs. <i>Le Monde diplomatique</i>	12
2.4 Polemike in nesoglasja v uredništvu	15
3 <i>LE MONDE DIPLOMATIQUE</i> V POSTMODERNI DOBI	19
3.1 Mreža mednarodnih izdaj	19
3.2 Soočanje s krizo tiskanih medijev	20
3.3 Širjenje onkraj demokratičnega sveta	23
4 OBJEKTIVNO IN NEPRISTRANSKO POROČANJE – MIT ALI RESNIČNOST	25
4.1 Koncept neodvisnega poročevalstva	25
4.2 Kritika novinarske objektivnosti	25
5 NEOLIBERALNI IN POSTMODERNI LEVIČARSKI DISKURZ	30
5.1 Ideologija in diskurz	30
5.2 Kritika neoliberalne ideologije	32
5.3 Neoliberalni diskurz	37
5.4 Problematika postmodernega levičarskega diskurza	39
6 KRITIČNA ANALIZA IZBRANIH NOVINARSKIH PRISPEVKOV	41
6.1 Metodologija	41
6.2 Žrtveni (propalestinski) diskurz	43
6.3 Diskurz 'mi : oni'	46
6.4 Diskurz grožnje	48
6.5 Sklep kritične analize	50
7 SKLEP	52
8 LITERATURA	54
9 PRILOGE	59
<i>Priloga A: Primer propalestinskega članka</i>	59
<i>Priloga B: Primer članka, naklonjenega režimu Fidela Castra na Kubi</i>	62
<i>Priloga C: Primer članka, naklonjenega politiki Huga Chaveza v Venezueli</i>	63

1 UVOD

Današnjemu trendu upadanja branosti tiskanih medijev v korist raznim brezplačnikom in hkratnemu razmahu spletnih časopisov je skorajda nemogoče ubežati. Zakaj bi za informacije plačevali, če jih lahko dobimo zastonj ali pa je dovolj le klik in že so nam na dosegu najbolj sveže in aktualne novice? Branost časopisov upada, naklade se manjšajo. Da bi rešili svoj obstoj, so množični mediji danes vse bolj podvrženi vplivom komercializacije. V želji po informiranju javnosti in večji branosti potrebujejo kapital, za slednjim pa vedno stojijo določeni interesi. Sledi začaran krog oglaševalskih, političnih in drugih ambicij, zaradi katerih sta najbolj oškodovani kakovost novinarskih prispevkov in seveda sama javnost. Prispevki izgubljajo na kritičnosti in neodvisnosti, saj je vpliv lobijev premočan, brez slednjih pa medij ne more obstati.

Primer tiskanega medija, ki uspešno kljubuje zakonitostim trga in izzivom postmoderne dobe nasploh, je *Le Monde diplomatique*. Levičarski časopis slovi po svojih analitičnih prispevkih in vsesplošni kritiki, kar mu daje ugled visokokakovostnega in resnega časopisa, ki je postal zgled za objektivno in nepristransko poročanje oz. medij, ki se temu idealu v največji meri približuje. K temu dejstvu poleg same uredniške politike pripomore tudi specifična lastniška struktura časopisa, ki zagotavlja popolno neodvisnost od vsakršnih političnih, medijskih in finančnih oblasti. V primerjavi z mainstream mediji je *Le Monde diplomatique* tisti tiskani medij, ki se tradicionalno upira družbenim realnostim postmodernega časa, tj. razcvetu neoliberalizma in njegovemu poseganju na vsa področja družbe, ter vztraja pri svoji altermondialistični drži: 'Another world is possible.' Z nastopom krize tiskanih medijev in z delnim prehodom na borzo pa opažamo, da je tudi *Le Monde diplomatique* podlegel vplivom trga, sicer v manjši meri od ostalih tiskanih medijev in na drugačen način, vendar pa je v zadnjem času na nekaterih mestih v časopisu opaziti izrazit premik iz tradicionalno levičarskega v postmoderne levičarski medij. Na tem mestu torej postavljam tezo celotnega diplomskega dela, ki se glasi:

Navkljub dejstvu, da *Le Monde diplomatique* vztrajno zavrača tako neoliberalni kot tudi postmoderne levičarski diskurz, na nekaterih mestih v izbranih analiziranih prispevkih vanju ostaja odločilno vpet in ju tudi vztrajno (re)producira.

V prvem, deskriptivnem delu bom prikazala zgodovinski pregled razvoja časopisa *Le Monde diplomatique*, od izhajanja mesečnika v obliki priloge dnevnika *Le Monde* do postopnega pridobivanja novinarske avtonomije in končno avtonomnega poslovanja. Dotaknila se bom polemik, s katerimi se je moralo soočiti uredništvo tako zaradi same radikalne narave mesečnika kot tudi nekaterih izrazito levičarskih pogledov njegovih ožjih sodelavcev, pri čemer bom tematizirala predvsem izražanje propalestinskih stališč in izrazito kritiko ameriškega imperializma, tj. odkrito naklonjenost Castrovemu režimu na Kubi in Chavezovi politiki v Venezueli. Posebnost *Le Monde diplomatique* pa je tudi v naglem širjenju mreže mednarodnih izdaj in v svojevrstnem načinu soočanja s krizo tiskanih medijev, s čimer bom zaključila deskriptivni del naloge.

Drugi del diplomskega dela je teoretska zasnova z razlago nekaterih temeljnih konceptov, ključnih za razumevanje *Le Monde diplomatique*, ki jih bom v nadaljevanju aplicirala na študijo primera. V ta namen bom razdelala koncept neodvisnega poročevalstva in kritike novinarske objektivnosti, pri čemer bom predstavila več pristopov k novinarski objektivnosti in zaobjela tako Hartleyjevo vizualizacijo reda/nereda kot tudi teorijo odseva po van Dijku. Nadalje se bom podrobneje posvetila odnosu med ideologijo in diskurzom, ki ga bom pojasnila na podlagi Foucaultovega diskurzivnega pristopa k reprezentaciji, kritiki neoliberalne ideologije, prvinam neoliberalnega diskurza in problematiki postmoderne levičarskega diskurza, za katerega sta značilni kritična nekritika in pasivizacija občinstva.

V tretjem, raziskovalnem delu bom kritično osvetlila in analizirala primere izbranih prispevkov *Le Monde diplomatique*, in sicer na podlagi metode kritične diskurzivne analize (KDA). Kot kriterija za izbor samih prispevkov mi bosta služila predvsem polemična narava in radikalnost tematiziranih fenomenov zunanje politike. V raziskavo bom tako vključila propalestinski prispevek in pa članka, ki sta eksplicitno naklonjena politiki Fidela Castra na Kubi in Huga Chaveza v Venezueli. Skozi študijo primera bom preverila morebitno prisotnost prvin neoliberalnega in postmoderne levičarskega diskurza, njune vplive na širšo javnost oz. družbeno formacijo ter diskurzivne strategije, ki se jih v ta namen oba diskurza poslužujeta.

2 RAZVOJ ČASOPISA *LE MONDE DIPLOMATIQUE*

2.1 Ugleden mesečnik s 56-letno tradicijo

Le Monde diplomatique je tako v Franciji kot v svetu priznan časopis, ki se je še posebej izkazal s svojimi poglobljenimi analizami, angažiranimi pogledi, refleksijami, interpretacijami ter kritičnim odnosom do fenomenov zunanje politike. Gre za »mesečnik s politično angažiranimi, teoretskimi in strokovnimi prispevki«, ki je v svetu »uspel predvsem zaradi globalno političnega konteksta, ki ga je uspešno vzpostavljala z odlično vsebino in /.../ bogato tradicijo natančnega in avtonomnega pisanja« (Gregorčič 2006, 74), ki je še danes zgled neodvisnega poročanja. Francoski *Le Monde diplomatique* torej odlikujejo »strokovna preciznost, poskusi teoretskih invencij, uporna nazornost, kritična refleksija /in/ zgodovinski pregledi« (prav tam). Posebnost časnika je predvsem v pozornosti, ki jo namenja dogajanjem v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki, področjem, ki so že tradicionalno slabo medijsko pokrita, in v uredniški politiki, osnovani na antiimperializmu ter kritiki neoliberalizma in privatizacije. Časopis »si je ime ustvaril z altermondializmom, kar je /.../ drugo ime za another world is possible in je v opoziciji z unificiranim neoliberalnim mišljenjem (pensée unique)« (Osonkar 2006, 73). *Le Monde diplomatique*, dedič prestižne zgodovine in pogumno samosvoj v vedno bolj enoličnem medijskem prostoru, na široko odpira mednarodna vprašanja in sodobne problematike ter kritično presoja vse, kar najpogosteje ostaja v 'mrtvem kotu' tiska: posledice liberalne dogme, nevarnost domnevnega 'trka civilizacij', priložnosti in izzive novih komunikacijskih tehnologij itd.

Pisci prispevkov »praviloma izhajajo iz akademskih in ne žurnalističnih krogov, prej iz angažiranih in alternativnih kot pa univerzitetnih logov ter iz nevladnega in koordinacijskega delovanja« (Gregorčič 2006, 74). Ekipa stalnih novinarjev poskrbi za manjši del člankov, večino pa napišejo neodvisni novinarji in intelektualci (akademiki, pisatelji) različnih narodnosti. Od leta 1989 sta tiskanje *Le Monde* na novih stiskalnicah v Ivryju in preoblikovanje časopisa v format Berliner omogočila izhajanje v barvah. Na pobudo takratnega glavnega urednika Clauda Juliena je mesečnik svoje članke popestril z reprodukcijami sodobnih umetniških del, za izbiro katerih je dolgo skrbel Solange Brand. Dvomesečno tematsko priložo *Manière de voir* sestavljajo članki, objavljeni v *Le Monde diplomatique* (Wikipédia). Poleg novinarskih prispevkov pa je treba omeniti še »kvalitetne

zemljevide aktualnih geostrateških dogajanj, ki pogosto ilustrirajo posamezne prispevke« (Osonkar 2006, 72).

Le Monde diplomatique obravnava zelo raznovrstne teme, kot so geopolitika in mednarodni odnosi (nemiri v Keniji, Bolivija, odnosi med ZDA in Rusijo), ekonomija (prehranska kriza, Carlos Slim, suvereni skladi), socialno vprašanje (pravice žensk, Kitajska, socialna varnost), ekologija (jez Treh sotesk, posledice jedrske nesreče v Černobilu), kultura (techno glasba, kalifornijski radio KPFA - simbol ameriške protikulture), mediji (BBC, oddaja Democracy Now!, svoboda tiska) (Wikipédia), »odpis dolga državam tretjega sveta, reforma mednarodnih institucij, Tobinov davek¹, nacionalizacija bank, evropski protekcionizem, 'davčna giljotina' nekaterih dohodkov od kapitala, razvoj solidarnostnega gospodarstva in netržne sfere« (Halimi 2009, 19), globalne intervencije ter zaostrovanje vprašanj o socialni državi in človekovem dostojanstvu, evociranje in krepljenje demokracije in priborjenih svoboščin, odpiranje humane politike proti humanitarnim katastrofam itd. (Gregorčič 2006, 74) Mesečnik se še posebej angažira za poročanje o mednarodnih aktualnostih, in sicer pokriva tako Evropsko unijo in ZDA kot tudi tradicionalno medijsko slabo pokrita področja, kot so Latinska Amerika, Bližnji vzhod, Afrika in Azija.

»*Le Monde diplomatique* je nastal kot mesečna priloga francoskega dnevnika *Le Monde*. Leta 1954 ga je ustanovil Hubert Beuve-Méry, da bi z uredniško usmeritvijo pokrival mednarodne zadeve«, čeprav je šlo sprva za »'organ diplomatskih krogov in velikih mednarodnih organizacij'« (Osonkar 2006, 72). Beuve-Méry je leta 1926 na Francoskem inštitutu v Pragi poučeval pravo in bil dopisnik pri pariškem večerniku *Le Temps*. Med urednikovanjem tednika *Temps présent* mu je De Gaulle oktobra 1944 predlagal, da bi ob podpori francoske vlade ustanovil kvaliteten dnevnik. Tako je 11. decembra 1944 izšla prva številka *Le Monda*, ki je kasneje nadomestil *Le Temps* in postal vodilni medij v francoskem kulturnem in političnem prostoru. Beuve-Méry je kasneje pod psevdonimom Sirius objavljial uvodnike s kritiko De Gaullove politike in dnevnik vodil skrajno neodvisno. V nekaj letih je tako iz strogega časopisa naredil institucijo, skorajda obvezno branje za vse vodilne osebe v Franciji in v frankofonskem svetu. Kot ustanovitelj je zaslužen za njegov sloves ter za model intelektualne resnosti in neodvisnosti (Ramonet 2004b, 6–7). »*Le Temps* je svoj vpliv

¹ Davek na mednarodne transakcije, s katerim naj bi financirali okoljske in socialne potrebe, omejevali liberalizem finančnih trgov in krepili racionalno ekonomsko suverenost. Zanj se med drugim zavzema tudi združenje Attac!

najverjetneje izgubil, ker je imel preveč denarja. Velika prednost za *Le Monde* je bila ta, da ga ni imel,« je bil prepričan Beuve-Méry (v Ramonet 2004b, 6–7), ki pa je že razmišljal o novem, strogo zunanjepolitičnem časopisu.

Nekdanji madžarski diplomat in politični novinar François Honti je del svojega študija opravil v Franciji in se ukvarjal s preučevanjem mednarodnih problemov. Med izgnanstvom v Parizu je Beuve-Méryju predlagal, da bi skupaj ustanovila mesečnik, ki bi se v celoti posvečal samo zunanjepolitičnim vprašanjem. Najti je bilo treba samo še naslov. Beuve-Méry je najprej predlagal *Le Monde international*. Kasneje se je spomnil izraza 'diplomacija' kot politične vede, ki se ukvarja z odnosi med državami, osnova 'diploma' pa se je nanašala na poverilnice, ki so državne predstavnike akreditirale pred avtoritetami. Izraz izvira iz grške besede 'diploma', ki pomeni 'prepognjen na pol' – kot časopis. 2. maja 1954 je nastal *Le Monde diplomatique*, da bi oskrboval z zanesljivimi in obširnimi informacijami, kar redno vsak mesec počne že 56 let (Ramonet 2004b, 6–7).

»François Honti, prvi glavni urednik, je časopisu dal precej osebni pečat. Prav posebno ga je zanimalo dogajanje v zvezi z neuvrščeni državami na bandoenški konferenci leta 1955, zanimalo so ga države, ki so jih pozneje poimenovali 'tretji svet'. Tako je bila pozornost časopisa usmerjena k dogajanjem v Afriki, Aziji, Latinski Ameriki, vse pa s poudarkom konteksta hladne vojne« (Osonkar 2006, 72). Novi časopis se je preživil z dnevnikovo mrežo tujih dopisnikov in s prispevki piscev iz tujine (Claude Julien, André Fontaine, Eric Rouleau, Pierre Drouin, Jean Planchais in drugi). Slednje so dopolnjevali članki o osebnostih iz mednarodnega političnega življenja. Beuve-Méry je bil sprva zagovornik tanjših časopisov z omejenim številom strani, objavljena naj bi bila namreč samo dejstva. Menil je, da časopis izgubi smisel, če ga kupec ne prebere v celoti, in sicer od začetka do konca. V začetku 1950-ih pa so naklada, menjava urednikov in nastanek novih rubrik privedli do občutnega povečanja števila strani. Vse več mednarodnih dogodkov (nastanek Združenih narodov, uspeh Maa Cetunga na Kitajskem, korejska vojna, sojenje in usmrnitev zakoncev Rosenberg v ZDA, Stalinova smrt, vietnamska vojna, upor v Vzhodnem Berlinu, odstavitev maroškega kralja Mohameda V. itd.) je zahtevalo vse večji prostor v časopisu (Ramonet 2004b, 6–7). Beuve-Méry je ostal direktor *Le Monda* vse do upokojitve leta 1969. Leta 1972 je prejel tudi zlato pero svobode, mednarodno nagrado za svobodo tiska.

2.2 Sloves radikalnega časopisa

Le Monde diplomatique ali *Diplo* si je današnji ugled pridobil v začetku 1970-ih. Leta 1973 je postal novi urednik Claude Julien, ki je radikalno spremenil uredniška izhodišča. Uredniška politika tako še danes temelji na antiimperializmu ter kritiki neoliberalizma in privatizacije (Osonkar 2006, 72). Claude Julien, strokovnjak za ZDA in odličen poznavalec Latinske Amerike, je obravnavane teme razširil na ekonomijo, družbo, kulturo, ideje itd. Apeliral je na zunanje sodelavce, vzpostavil uredniško avtonomijo in preusmeril uredniško politiko, tako da jo je oddaljil od politike *Le Monda*. Naklada se je občutno povečala (Ramonet 2004b, 6–7). Nova ekipa je poročanje razširila na »področja svetovne ekonomije, monetarne problematike, strategije ravnotežja sil, moderne družbe in resne analize aktualnih kriz. V začetku sedemdesetih so jim pri višanju naklade priskočili na pomoč tudi nekateri svetovni dogodki. Tako je tematizacija položaja v Čilu in dramatičnega padca predsednika Allendeja skokovito dvignila naklado« (Osonkar 2006, 72).

»*Le Monde diplomatique* je zavzel /.../ kritično držo do neoliberalne ideologije in politike, ki sta jo v 1980-ih vodila Margaret Thatcher in Ronald Reagan« (Wikipedia). Konec 1980-ih je nasprotoval »trditvam o koncu zgodovine in ideji pensée unique, njegovi sodelavci in sodelavke so pokrivali padec berlinskega zidu in prvo zalivsko vojno. Ob teh dogodkih se je časnik izkazal z analizami in interpretacijami, drugačnimi od običajnih ter si tako pridobil novo generacijo bralstva« (Osonkar 2006, 72). Leta 1991 je urednikovanje časopisa prevzel Ignacio Ramonet. *Le Monde diplomatique* je v tem obdobju objavljal analize sveta po padcu berlinskega zidu in posebno pozornost namenil etničnim konfliktom (vojna v bivši Jugoslaviji, ruandski genocid, konflikti na Kavkazu itd.) ter novim informacijskim tehnologijam (Wikipedia). Po padcu železne zavese in končani prvi zalivski vojni se je poročanje časopisa preusmerilo v kritiko ameriškega imperializma in velikih mednarodnih institucij, kot so Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Svetovna trgovinska organizacija itd.

V prvi polovici devetdesetih je časnik pričel opazati stiskanje neoliberalnih vrst okrog urugvajskega pogajalskega kroga o Splošnem sporazumu o tarifah in trgovini (GATT) ter spremljal nastanek Svetovne trgovinske organizacije. Prav tako je začel kritično opozarjati na poganjek prostotrgovinskih sporazumov znotraj OECD v obliki Mnogostranskega sporazuma o investicijah (MAI). Analiziral je velike mednarodne proteste, ki so privedli do padca MAI. Pisal je o čudnih maskirancih iz mehiške

lakandonske džungle, ki so januarja 1994 razglasili začetek upora proti neoliberalizmu (Osonkar 2006, 72).

Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 in drugi zalivski vojni, s katero je leta 2003 začela Busheva administracija, je *Le Monde diplomatique* zavzel kritično držo do politike ZDA, agresije na Srednjem vzhodu in neokonservativnega načrta za nastanek 'Velikega Srednjega vzhoda' (Wikipedia).

2.3 Le Monde vs. Le Monde diplomatique

Le Monde diplomatique je sprva izhajal kot mesečna priloga dnevnika *Le Monde*, in sicer brez svoje lastniške ali pravne avtonomije, postopoma pa je pridobil svojo neodvisnost. »V 90. letih prejšnjega stoletja je vse več sodelavcev *Dipla* postajalo vse bolj nezadovoljnih z 'anektiranim' statusom mesečnika in njegovo izpostavljenostjo nezaželenim ter nepredvidljivim tržnim udarom na novinarsko avtonomijo« (Osonkar 2006, 72). Napetosti med *Le Mondom* in *Diplom* so se torej stopnjevale vse do točke, ki je za vedno zaznamovala odnose med časopisoma. Pod vodstvom Clauda Julienu je uredniška politika mesečnika postala občutno bolj avtonomna v primerjavi z dnevnikovo. Ekonomska neodvisnost *Le Monde diplomatique* v primerjavi s skupino *Le Monde* pa je bila še vedno omejena. Mesečnik je ostal pod nadzorom skupine *Le Monde* kot ena od njenih 'storitev'. Njegov odgovorni urednik je bil hkrati tudi glavni urednik, njegov uradni direktor je bil tudi direktor dnevnika. *Diplojevi* novinarji so bili člani Društva urednikov *Le Monda*, ki je leta 1980 izvolilo Clauda Julienu, da na vodstvu *Le Monda* nasledi Jacquesa Fauveta. Vendar pa so Claudu Julienu vodenje dnevnika še pred samim nastopom funkcije preprečili. Jacques Fauvet je pred svojim odhodom za direktorja *Le Monde diplomatique* vseeno imenoval Clauda Julienu. S to potezo je želel ohraniti uredniško avtonomijo mesečnika in ga zaščititi pred ambicijami nekaterih hierarhov na dnevniku. Pod skupino *Le Monde* sta odslej spadala dva tiskana medija, *Le Monde* in *Le Monde diplomatique*, njuni uredništvi pa sta bili popolnoma ločeni. To pa ni veljalo za ostale tiskane medije, kot sta *Le Monde des philatélistes* in *Le Monde de l'éducation*. Vsi, ki so si v tem obdobju sledili na vodstvu *Le Monda* (André Laurens, André Fontaine, Jacques Lesourne), so vestno upoštevali uredniško politiko *Le Monde diplomatique*. Vendar pa se ekipa pod vodstvom Clauda Julienu ni zadovoljila le z uredniško neodvisnostjo, v 1980-ih se je zavzemala tudi za avtonomno poslovanje. V ta namen je ustanovila usmerjevalni odbor, ki je služil kot upravni odbor, direktor *Le Monde diplomatique* pa je

vsako četrletje poročal o poslovanju. Leta 1990, ob odhodu Clauda Juliena, je prav ta usmerjevalni odbor poskrbel za izvolitev njegovega naslednika (Ramonet 2004b, 6–7).

Konec 1990-ih se je *Le Monde diplomatique* kljub naraščanju prodaje znašel v paradoksalni situaciji. Uredništvo je bilo neodvisno in poslovanje izključno v njegovi pristojnosti, vendar pa je kot neke vrste tujek ostajal ukoreninjen v skupini Le Monde (Ramonet 2004b, 6–7). Že leta 1994 se je Jean-Marie Colombani, takratni glavni urednik in predsednik upravnega odbora skupine Le Monde, odločil sprejeti predlog o ustanovitvi hčerinske družbe, saj »je v medijskem okolju, v katerem se je kapital vse bolj koncentriral okoli elektronskih medijev, naklade tiskanih izdaj pa so upadale, to ustrezalo njegovim načrtom, da v lastni hiši 'v okviru modernizacije poslovnih struktur racionalizira tudi področje periodike'« (Osonkar 2006, 72). Ta odločitev pa je slučajno sovpadla z naslednjim dogodkom. Günter Holzmann, dolgoletni sodelavec *Le Monde diplomatique*, sicer 83-letni, v Boliviji živeči nemški državljan, antifašist in pustolovec ter osebni prijatelj ustanovitelja *Le Monde diplomatique* Huberta Beuve-Méryja (prav tam), je namreč mesečniku podaril pet milijonov frankov. »Za upravljanje podarjenega denarja /.../ so diplomatikovci ustanovili Društvo Günter Holzmann (AGH), v katerem so kot lastniki zavedeni vsi sodelavci in sodelavke *Le Monde diplomatique*. Holzmannova donacija je sicer predstavljala polovico kapitalskega vložka sodelavcev in sodelavk *Diplomatique*, drugo polovico deleža v Društvu Günter Holzmann so morali zbrati sami« (Osonkar 2006, 72). Leta 1996 je *Le Monde diplomatique* končno postal hčerinska družba dnevnika *Le Monde*.

Lastnik 51 odstotkov je materinsko podjetje Le Monde, preostala lastnika pa si delež delita v približno enakem razmerju: polovico poseduje Društvo Günter Holzmann, katerega lastniki so sodelavci *Diplomatique*, drugo polovico pa Prijatelji LMD, katerega lastniki so bralci LMD. Takšna lastniška struktura velja še danes. Društvo Günter Holzmann in Prijatelji LMD skupaj premoreta več kot 33,34-odstotni delež lastništva podjetja, kar je po sedanji francoski zakonodaji zadosten delež za veto [...] na kapitalske ali pravnoformalne spremembe v podjetju (Osonkar 2006, 72).

Pravilnik natančno določa, da lahko nadzorni svet *Diplojevega* direktorja izvoli samo na predlog Društva Günter Holzmann oz. bodisi članov društva bodisi ekipe časopisa, ki izvoli svojega direktorja. Ta neodvisnost v zadnji instanci zagotavlja edinstveno posebnost časopisa (Ramonet 2003, 27; 2004b, 6–7). Časopis torej ne sme spreminjati formule in mora ostati zvest priporočilom ustanovitelja Huberta Beuve-Méryja, po katerih mora ohranjati tradicijo, ostro kritiko in jasnost, ter nadaljevati »ugled resnega, dokumentiranega in kritičnega

časopisa« (Vidal 2006a, 27). V prvem uvodniku po ustanovitvi hčerinske družbe *Le Monde diplomatique* sta Ignacio Ramonet in Claude Julien (v Osonkar 2006, 72) zapisala, da gre za »najpomembnejši dogodek v zgodovini časopisa po njegovi ustanovitvi leta 1954«.

Po besedah Bernarda Cassena, do nedavnega generalnega direktorja *Le Monde diplomatique*, je danes povezava med dnevnikom in mesečnikom samo še administrativne narave, medtem ko se njuni politični pogledi iz leta v leto bolj razlikujejo. Nekaj novinarjev pri *Le Mondu* je naletelo na težave zaradi skrajno levičarskih pogledov *Le Monde diplomatique*, nestrinjanja in polemike pa so se pojavile tudi v nadzornem svetu *Le Monda* zaradi radikalnih objav mesečnika, za kar prav tako nosi odgovornost urednik dnevnika. Nasproti je Bernard Cassen (v Osonkar 2006, 72) postavil dejstvo, »da mesečnik vsako leto dnevniku izplača milijon frankov za pravico uporabe njihovega imena, najema dnevnikov tisk, distribucijo in računovodstvo ter mu izplačuje delež na dobiček«.

Leta 2001 je s strani poslovnega vodstva *Le Monda* prišel predlog o delnem odhodu na borzo, in sicer naj bi v dveh letih na borzo prenesli 25 % ustanovnega kapitala. Za se je tako opredelila večina združenj notranjih delničarjev skupine Le Monde. Bralci *Le Monde diplomatique* so ob tem dogodku izrazili zaskrbljenost, kar sta v svojih pismih pojasnila tudi urednik mesečnika in urednik dnevnika (Osonkar 2006, 73):

Urednik mesečnika Ignacio Ramonet je v svojem pismu navajal ustanovitelja hiše Le Monde Huberta Beuve-Méryja, da v nevarnem razmerju med denarjem in novinarstvom sredstvo ne sme vplivati na naše razmišljanje. Odločitev o odhodu na borzo pa je komentiral kot vdor logike kapitala v novinarski center odločanja, dogodek, ki da ne bo ostal brez posledic. Cilj finančnega uspeha na borzi je zanj komaj združljiv s kritičnim podajanjem informacij. Obrambo neodvisnosti *Le Monda* je označil kot zunanjo črto obrambe neodvisnosti *Diplomatique*. [...] Tudi Colombani je odhod na borzo opisoval skozi besede ustanovitelja Huberta Beuve-Méryja, po katerem se »novinarsko podjetje – sicer prav posebna vrsta podjetja, ki ustvarja nematerialni izdelek, a kljub temu izdelek – ne more odtegniti zakonom gospodarskega razvoja«. [...] [N]ovinarska neodvisnost [se] lahko zagotovi samo skozi uravnotežene bilance, torej z minimumom rentabilnosti. Da bi *Le Monde* lahko preživel v novi mednarodni medijsko-finančni konstelaciji, mora preskočiti v višji finančni razred (Osonkar 2006, 73).

Le Monde diplomatique je tako izrazil zadržanost ob odhodu na borzo in opozoril na riziko kot posledico širjenja skupine Le Monde. Vendar pa je vodstvo skupine vedno upoštevalo pravico do kritike (Ramonet 2003, 27).

Colombani (v Osonkar 2006, 73) je »zagotovil podporo vodstvu *Diplomatique* in ohranitev dogovorjenega 51-odstotnega lastniškega deleža v mesečniku«. Po njegovem mnenju je »varnost zaposlenih na *Le Mondu* kot način zaščite neodvisnosti *Diplomatique* pomembnejša od posameznih in zasebnih interesov«. Prav tako je spomnil na maksimo ustanovitelja mesečnika Huberta Beuve-Méryja, po kateri »se žurnalist vzdrži vpletenosti v vsakršne konkretne družbene boje, kajti le tako lahko svojim bralcem zagotavlja izpolnjevanje najvišjega načela neodvisnosti« (prav tam). Od leta 1996 pa so se analize in interpretacije v *Le Monde diplomatique* pomembno razlikovale ali si celo nasprotovale od analiz in interpretacij v *Le Mondu*. Po besedah Colombanija (v Osonkar 2006, 72) je tako »*Le Monde* časnik mnenj, *Diplomatique* pa časnik mnenja«.

2.4 Polemike in nesoglasja v uredništvu

Le Monde diplomatique, ki je v 1960-ih vodil uredniško politiko v podporo državam tretjega sveta in veliko zanimanja namenil državam, nastalim v obdobju dekolonizacije, je hkrati velik kritik vsakršnega imperializma, še posebej ameriškega. Po padcu železne zaves se je mesečnik zblížal z altermondialističnim gibanjem in se oklical za glasnika kritike neoliberalne ideologije. *Le Monde diplomatique* je izrazil kritično držo do neoliberalnega imperija, ki poleg ZDA, Evropske unije in Japonske združuje tudi velike mednarodne institucije, kot so Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Svetovna trgovinska organizacija itd. Prav tako redno objavlja članke s kritiko francoske oligarhije oz. svetovne 'hiperburžoazije'. Nekateri prispevki razkrivajo domnevno premalo prizadevanj s strani COB (Komisija za trg vrednostnih papirjev) za to, da bi pravosodje opozorilo na sumljive posle in raznovrstne metode, ki se jih poslužujejo nekateri milijarderji (med drugimi François Pinault) in s katerimi se izognejo plačilu davka za bogate. Leta 1995, na dan, ko je bila ustanovljena NAFTA (Severnoameriški sporazum o svobodni trgovini), je *Le Monde diplomatique* podprl boj zapatistov, mehiškega gverilskega gibanja, in med drugim objavil tudi prispevke podpoveljnika Marcosa (Wikipédia). Istega leta je Ignacio Ramonet (1995, 1) v svojem slavnem uvodniku uveljavil izraz *pensée unique* kot kritiko neoliberalne dogme. Tako je med drugim zapisal: »Kitajska /.../ predstavlja šolski primer in prehitro posega v vprašanje o Indiji, Braziliji, Rusiji ali Južni Afriki, ki ga bomo zastavili šele jutri, in sicer, kako milijarde ljudi iztrgati iz bede nezadostne razvitosti, ne da bi jim hkrati vsilili model proizvodnje in potrošništva 'po zahodnjaško', ki planetu prinaša nesrečo in je usoden za vse človeštvo.« Francosko uredništvo je torej prevzelo aktivno vlogo v altermondialističnem gibanju. Leta

1997 je bilo ustanovljeno združenje Attac!, katerega kampanjo je vodil *Le Monde diplomatique*. Prav tako je leta 2002 na pobudo ustanovitelja francoskega Centra za opazovanje medijev uredništvo *Le Monde diplomatique* organiziralo Svetovni socialni forum v Portu Alegru, v Braziliji (Wikipédia).

Leta 2005 so se v združenju Attac! pojavila nesoglasja, ki so potrdila tista na *Le Monde diplomatique*. Razhajanja mnenj, na eni strani med Bernardom Cassenom, Jacquesom Nikonoffom, Ignaciom Ramonetom in Mauriceom Lemoinom ter na drugi strani med Dominiquom Vidalom in Alainom Greshem, so leta 2006 privedla do odpustitve Dominiqua Vidala in Alaina Gresha s funkcij direktorjev uredništva *Le Monde diplomatique*. Kljub temu sta še naprej ostala člana uredništva kot novinarja. Dnevnik *Libération* je ob tem izrazil mnenje, da se »Alain Gresh in Dominique Vidal nahajata v toku 'mednarodne levice', ki nasprotuje privržencem Chevènementa oz. 'nacionalističnemu republikanskemu' fevdu, kjer s priokusom najdemo Bernarda Cassena in novega glavnega urednika Mauricea Lemoina« (Wikipédia). Prav tako po mnenju *Libération* do pritiskov prihaja zlasti zaradi razhajanj mnenj glede vprašanja laičnosti in rute, glede stališč Ignacia Ramoneta do komunističnega režima na Kubi in nesoglasij na temo kolumbijskega FARCA (prav tam).

Uredniška politika časopisa je zaradi svoje angažirane levičarske narave požela silovite kritike. Nekateri ji na primer očitajo propalestinska in antisemitska stališča, prav tako pa tudi prispevke, ki so po njihovi presoji naklonjeni Fidelu Castru in Hugu Chavezu. Glede izraelsko-palestinskega konflikta je *Le Monde diplomatique* zavzel zelo kritično stališče do politike izraelske države. Časopis slednji še posebej očita neupoštevanje nekaterih resolucij Varnostnega sveta in Generalne skupščine OZN iz leta 1947 kakor tudi izraelsko politiko naseljevanja zasedenih palestinskih ozemelj. *Le Monde diplomatique* prostor v časopisu redno namenja propalestinskim prispevkom novinarja Michela Warschawskega, režiserke Simone Bitton, zdravnika in nekdanjega predsednika Zdravnikov brez meja Ronyja Braumana, novinarja Urija Avneryja in postsionističnega zgodovinarja Ilana Pappéja. Že nekajkrat pa je prostor v časopisu namenil tudi izraelski levici, ki jo predstavljata Amram Mitzni in Yossi Beilin iz izraelske delavske stranke, kakor tudi palestinskim intelektualcem, kot so Edward Said, Mahmoud Darwich in Fayçal Hussein (Wikipédia).

Študija, ki jo le leta 2006 objavil Samuel Ghiles-Meilhac, predstavlja zgodovino *Le Monde diplomatique* in njegova stališča, še posebej do Srednjega vzhoda. Ghiles-Meilhac je v študiji

spomnil na to, da je bil leta 1954 *Le Monde diplomatique* 'časopis diplomatskih krogov in velikih mednarodnih institucij', torej v službi diplomatov, ter naklonjen tako Izraelu kot tudi ministrstvu za zunanje zadeve. Vendar pa sta se leta 1967, po šestdnevni vojni, tako ministrstvo za zunanje zadeve kot tudi sam časopis spremenila. Po mnenju Ghiles-Meilhaca je *Le Monde diplomatique* pod vodstvom Clauda Juliena postal radikalno levičarski časopis, »oklican za angažiranega in aktivističnega, intelektualno varščino levice, naklonjen tretjemu svetu, osrednje sredstvo francoskega gibanja za solidarnost s Palestinci« (Wikipédia). Prav tako se veliko sodelavcev časopisa angažira in podpira palestinsko vprašanje (Amnon Kapeliouk, Joseph Algazy, Michel Warchawski, Samir Kassir, Éric Rouleau, Edward Saïd, Étienne Balibar, Alain Gresh, Dominique Vidal, Serge Halimi). Alexandre Del Valle vidi stališče, ki ga je *Le Monde diplomatique* zavzel do izraelsko-palestinskega vprašanja, kot obtoževanje Izraela, da zavira konsenz pri vzpostavitvi težko pričakovanega miru (prav tam). V uvodniku, ki je bil objavljen tudi na spletni strani časopisa, je Dominique Vidal jasno in natančno določil stališče *Le Monde diplomatique* do sionizma: »Za *Le Monde diplomatique* je pravica do obstoja in varnosti Izraela neizogiben pogoj za pravičen in trajen mir na Bližnjem vzhodu« (Vidal 2005, 13).

Glede vprašanja antisemitizma je revija židovske skupnosti *L'Arche* obsodila Prijatelje LMD, ker so podprli knjigo Alaina Ménarguesa *Le Mur de Sharon* (Šaronov zid), ki jo je *L'Arche* označil za antisemitsko. Méir Waintrater, glavni urednik *L'Arche*, je tako Dominiquu Vidalu očital molk ob izidu knjige (Wikipédia). Vidal (2005, 13) je v prispevku *Le Monde diplomatique* končno razkril odlomke knjige, ki po presoji *L'Arche* obravnavajo antisemitske teme, in zapisal: »Te esencialistične trditve, značilne za antisemitsko propagando, ki jih zavračamo tako v islamu kot tudi v krščanstvu, so absurdne in nevarne.« Ménargues pa se je javno odzval, da ima to za »klasično tehniko amalgama in nevarnega silogizma, ki jo je v tem primeru uporabil tako *L'Arche* kakor tudi vsi tisti, ki kritizirajo izraelsko politiko Edgarja Morina, od Pascala Bonifacea do Daniela Mermeta«. Čudi se, da tako odprt mesečnik, pripravljen na vsakršno diskusijo, kot je *Le Monde diplomatique*, lahko podleže nečemu, kar ima za »neupravičene pritiske« (Wikipédia). Obtožbe uredništva so posledično pripeljale do masovnih odpuščanj članov žirije Prijateljev LMD (pod pokroviteljstvom Nobelovih nagrajencev Daria Foa in Joséja Saramaga, režiserja Coste Gavrasa in pisatelja Joséja Luisa Sampedra), ki so med 29 književnimi deli nagrado za književnost 2005 podelili prav *Le Mur de Sharon* (Šaronov zid), in notranjo krizo, ki je povzročila spremembe na vodstvu uredništva *Le Monde diplomatique* (prav tam).

Politika ameriškega antiimperializma se je popolnoma naravno razvila v Latinski Ameriki, na privilegiranem področju pod ameriškim vplivom. *Le Monde diplomatique* je eksplicitno izrazil podporo Castru in Chavezu, čeprav se je s tem izpostavil mnogim kritikam. Časopis je sicer pograjal kršenje človekovih pravic na Kubi, vendar jih je obenem relativiziral v primerjavi z ostalimi državami, se trudil razložiti in jih utemeljil z ameriški pritiski in embargom. Philippe Val, glavni urednik *Charlie Hebdo*, je uredništvo *Le Monde diplomatique* in še posebej Ignacia Ramoneta obtožil prijateljevanja z voditeljema Fidelom Castrom in Hugom Chavezom, saj naj bi bilo poročanje preveč zmerno in odkrito naklonjeno komunističnemu režimu Fidela Castra na Kubi (Wikipédia). Na obtoževanja je Ramonet (2002, 32) odgovoril z »začetki antikastrizma«:

Glede svoboščin [na Kubi] stvari še zdaleč niso zadovoljive, kot je poročal tudi *Le Monde diplomatique*. Prav tako tudi zadnja poročila Amnesty International glede dogajanj na Kubi ugotavljajo, da »se je konec leta 2000 najmanj trinajst oseb, ki jih je Amnesty International imel za zapornike vesti, znašlo za rešetkami«. Situacija je sila težavna [...], vendar še zdaleč ne moremo govoriti o »gulagu«. Poročila ne navajajo nobenih mučenj, »izginotij« ali umorov. Niti enega primera. Medtem ko v drugih najbližjih »demokratskih« državah, kot so Gvatemala, Honduras, Haiti, celo Mehika in Brazilija, še naprej pobijajo sindikaliste, nasprotnike, novinarje, duhovnike in župane (Ramonet 2002, 32).

Občasno pa se je vendarle zgodilo, da je *Le Monde diplomatique* objavil tudi kritiko komunističnega režima na Kubi.

3 LE MONDE DIPLOMATIQUE V POSTMODERNI DOBI

3.1 Mreža mednarodnih izdaj

Časopis se lahko pohvali z bogato razširjeno mrežo mednarodnih izdaj. Avgusta 2010 je *Le Monde diplomatique* izhajal v 27 jezikih in 76 mednarodnih izdajah, od tega je 46 tiskanih (s skupno naklado 2,4 milijona izvodov) in 30 spletnih, ki pokrivajo večino Evrope, Latinske Amerike in arabskega sveta. Mesečnik tako izhaja v angleščini, arabščini, armenščini, beloruščini, bolgarščini, češčini, esperantu, finščini, grščini, hrvaščini, kitajščini, korejščini, kurdsčini, italijanščini, japonščini, nemščini, norveščini, perzijščini, poljščini, portugalsčini, romunščini, ruščini, slovaščini, slovenščini, španščini, švedščini, turščini in seveda francoščini (*Le Monde diplomatique*). Tuje izdaje izhajajo v različnih oblikah: kot mesečnik, mesečna priloga ali tednik z drugim naslovom, četrtletnik itd. V *Le Monde diplomatique* kot prilogi dnevnika ali tednika, ki že sicer v veliki meri obravnava nacionalne in regionalne teme, so objavljeni samo prevodi člankov iz francoske izdaje, medtem ko so v *Le Monde diplomatique* kot neodvisnem mesečniku objavljeni tudi izvorni članki lokalnih avtorjev, kar je razvidno iz oznake 'iz naše lokalne redakcije' (Vidal 2006a). »Lokalni 'najemnik' *Dipla* je finančno popolnoma neodvisen od francoskega izvirnika, le vsako leto mora plačevati licenčnino za uporabo imena. Prav tako je obvezan objavljati v razmerju 80 : 20, torej 80 % prispevkov iz francoske edicije in 20 % iz domače. Izbor domačih tem in izbira 'francoskih' sta prepuščena lokalnim lastnikom« (Osonkar 2006, 73).

V času žrtvovanja globalnih informacij in vse bolj uniformiranem svetu medijev *Le Monde diplomatique* nadaljuje s tradicijo, tematizira in kritično presoja mednarodna vprašanja, ki jih drugi mediji zapostavljajo ali pa povsem spregledajo (Gregorčič 2006, 74). Ključ njegovega uspeha je v angažiranem poročanju in poglobljenih analizah o medijsko slabo pokritih področjih. Kot licenčni časopis je uspel tudi v svetovnem merilu, med drugim ga v slovenskem jeziku od oktobra 2005 izdaja Novinarski klub. *Le Monde diplomatique v slovenščini* je vsekakor pomembna in sveža pridobitev v slovenskem medijskem prostoru. Sprva je časopis izhajal v obliki samostojnega mesečnika z dokaj nizko naklado (8.000 izvodov) in bil deležen številnih kritik, predvsem na račun dobesednega razumevanja koncepta 'sveta diplomacije' in posledično svojevrstne rekonceptualizacije časopisa (glej Gregorčič 2006, 74). Od junija 2008, odkar izhaja kot mesečna priloga osrednjega

slovenskega časopisa *Delo*, pa se je naklada občutno povečala (81.000 izvodov) (*Le Monde diplomatique*), prav tako pa je opaziti tudi kvalitativni preskok tako v izbiri prispevkov kot tudi v sami konceptualizaciji časopisa, ki v večji meri sledi francoskemu izvorniku.

3.2 Soočanje s krizo tiskanih medijev

Nenehno sklicevanje na svobodo izražanja, tako Halimi (2009, 18), je pogosto le izgovor, za katerim se skrivajo določeni interesi medijskih lastnikov. Vedno manjše število preiskovalnih prispevkov in reportaž v tiskanih medijih omogoča fiktivno preiskovalno novinarstvo, medtem ko na časopisnih straneh naraščajo črna kronika, portreti, potrošniške rubrike, vreme, šport in literarni prispevki, ki najdejo svoj medijski prostor prek mreže poznanstev. Pri tem se spomnimo samo 'copy-paste' sporočil, ki jih pripravljajo tiskovne agencije. Po Gregorčičevi (2006, 74) je »eno temeljnih orožij neoliberalne politike /prav/ trend žrtvovanja globalnih informacij. Od srede 1980-ih je začelo število globalnih novic strmo upadati tudi pri najbolj branih svetovnih časopisih in televizijskih hišah.« K temu sta pripomogla predvsem drastično upadanje dopisništev in razmah 'virtualnih' dopisništev z novinarji, ki brez preverjanja in raziskovanja samo povzemajo novice, ki jih posredujejo nacionalne medijske hiše, in jih v svoje prispevke vključujejo kot gola dejstva (prav tam).

V takšnih razmerah se je tisk znašel »v največji krizi v vsej zgodovini. Ne le v Franciji, temveč skoraj povsod po svetu se časopisi, vključno z *Le Monde diplomatique*, /.../ soočajo s stalnim upadanjem bralstva. To slabi njihovo ekonomsko ravnotežje, ogroža njihovo preživetje in bi torej lahko ogrozilo pluralnost mnenj v naših demokracijah« (Ramonet 2007a). Aktualni glavni urednik *Le Monde diplomatique* Serge Halimi (2009, 1) sicer meni, da *Diplo* posledice krize tiskanih medijev občuti nekoliko manj od ostalih tiskanih medijev in na drugačen način. Ogrožena namreč nista ne preživetje ne neodvisnost, temveč se časopis sooča s pomanjkanjem sredstev za razvoj. Po neprekinjenem razcvetu od leta 1996 do 2003 je distribucija časopisa v veliki meri upadla, število naročnikov pa je še naprej naraščalo. Glede na število prodanih izvodov je vseeno opaziti padec, podoben tistemu iz leta 1995, pred ustanovitvijo hčerinske družbe časopisa. Upadanje altermondializma je na *Le Monde diplomatique* vplivalo bolj trdo kot na ostale tiskane medije, vendar pa časopis kljub krizi tiskanih medijev optimistično zre v prihodnost, saj se lahko zanese na pomoč svojih bralcev. Poleg tega nadaljuje s širjenjem mreže mednarodnih izdaj, tako da jim vsaj na začetku nudi možnost plačila omejenih pravic. Tudi na področju multimedijskih tehnologij *Diplo* ostaja v

samem vrhu, še posebej zato, da bi dosegel mlajše generacije in tako poskrbel za prenos intelektualnih in političnih vrednot časopisa. V ta namen objavlja še več preiskovalnih prispevkov in reportaž o potekajočih konfliktih, krizah in alternativnih možnostih, za katere skrbijo njegovi novinarji, raziskovalci in aktivisti.

Prodaja in oglaševanje predstavljata najpomembnejša finančna stebra. Nadaljnji razvoj in branost mesečnika pa sta v veliki meri odvisna tudi od finančne pomoči bralcev. Načinov za njihovo sodelovanje je več, od rednega kupovanja časopisa, naročanja in priporočil potencialnim bralcem, članstva v Društvu prijateljev LMD do donacije za časopis, in sicer 66 % odbitka zneska od dohodnine. V času krize in boja za obstoj množičnih medijev se pojavlja vprašanje, kateri tiskani medij razen *Le Monde diplomatique* bo še naprej financiral preiskovalno novinarstvo in na primer poročal o zambijskih rudarjih, kitajski mornarici ali latvijski družbi. »Mesečnik ni brez napak, vendar pa spodbuja avtorje, da potujejo, raziskujejo, se razgledajo preko domačega praga, opazujejo in poskušajo razumeti. Njegovi novinarji ne sprejemajo vabil na gala večere, ne oglašujejo farmacevtskih lobijev ali embalažnih podjetij in nimajo rezerviranih sedežev v velikih medijskih hišah« (Halimi 2009, 19). Prav tako po mnenju Halimija (2009, 18) bi morali, če bi hoteli rešiti tisk, javni denar v prvi vrsti nameniti tistim novinarjem, ki iščejo zanesljive in neodvisne informacije, ne pa delničarjem in trgovcem z razpoložljivimi možgani.

V postmoderni dobi pogosto slišimo, da vse trenutno zlo izvira iz spleta. Toda splet ni ogrozil novinarstva, ki se je že nekaj časa opotekalo pod težo prestrukturiranja, uredniškega marketinga ter vplivov milijarderjev in oglaševalcev. Bralci spletne izdaje *Le Monde diplomatique* sicer pripomorejo k vplivu časopisa, ne pa k njegovemu dejanskemu obstoju. S selitvijo bralcev na splet namreč delovna mesta izgubljajo prav novinarji. Gre za vprašanje demokracije, saj tisk razpolaga s pomembnim adutom – javno razpravo. 'Z vsakim časopisom, ki izginja, umre tudi košček demokracije.' Za Halimija (2009, 1) je ta izjava absurdna, saj lahko mnogo tiskanih medijev takoj preneha izhajati, ne da bi morala za to demokracija trpeti. »Vsi se nenehno sklicujemo na demokracijo. Vendar pa se tu pojavlja vprašanje, kdaj smo se zanjo pravzaprav kolektivno odločili, ob kateri priložnosti in na katerem pomembnejšem glasovanju. In, ali so družbe, ki se financirajo s prodajo oglaševalskega prostora in ki jih prednostno skrbi, kako povleči najvišji dobiček, res lahko glavni obrtniki informacij?« (McChesney v Halimi 2009, 18)

Že nekaj let industrija tiskanih medijev močno upada, samo novinarstvo pa trpi že veliko dlje. Spomnimo se samo čudovitih uredniških vsebin, ko je bila še večina časopisov 'oglaševalski žakelj' oz. 'cash machine', in ameriških medijskih mogotcev, kot so *New York Times*, *Washington Post*, *Gannett*, *Knight Ridder*, *Dow Jones* in *Times Mirror*, ki so kopičili dvajsetkrat višje dobičke v primerjavi s tistimi iz obdobja Watergate, ko je bila protimoč na višku. Razpolaganje s tolikšnimi sredstvi in osnovanost na letnih maržah ne moreta sovpadati z drznim, kreativnim in neodvisnim novinarstvom. Pojavlja se dvom, ali ima v Franciji kritična informacija res prednost, ko pa se skupini Lagardère in Bouygues z milijardami v rokah prepirata o nadzoru nad TF1. Soočamo se z naraščanjem števila zasebnih kanalov, ki med seboj kar tekmujejo v poročanju o vulgarnih vsebinah, peščico novinarjev, ki slepo sledi njihovim načelom, pa nagrajujejo z astronomskimi plačami. V takšnih razmerah številni tiskani mediji v sili prosijo za finančno pomoč tiste tiskane medije, ki bi jih v drugačnih okoliščinah prezirljivo imenovali 'državna Mama'. Vendar pa *Le Monde diplomatique* ni pozabil na delež, ki so ga slednji prispevali k pričujoči nesreči, zato še naprej brani svojevrsten koncept novinarstva in se v prvi vrsti obrača na svoje bralce (Halimi 2009, 1).

Leta 1934 je francoski radikalni voditelj Edouard Daladier ostro kritiziral dvesto družin, ki so na oblast postavile svoje delegate in z nadzorom tiska vplivale na javno mnenje. Danes ima v svetovnem merilu manj kot dvajset dinastij podoben vpliv. Oblast teh novih dednih fevdnih sistemov, kot so Murdoch, Bolloré, Bertelsmann, Lagardère, Slim, Bouygues, Berlusconi, Cisneros in Arnault, pogosto presega oblast vlade. Če bi bil *Le Monde diplomatique* odvisen od enega izmed njih, vsekakor ne bi mogel poročati o nadzoru Lagardère nad časopisom, o delu, ki ga Arnault nalaga svojim delavkam, in o Bolloréjevih plantažah v Afriki (Halimi 2009, 18). Poleg tega je veliko časopisov v boju za obstanek vsebino prilagodilo okusu svojih bralcev. Slednji imajo raje krajše članke in novice, ki se jih neposredno tičejo, dolgi prispevki o zunanji politiki pa zanje niso dovolj zanimivi. Pri brazilskem dnevniku *Zero Hora* so 120 bralcev povprašali za mnenje o dnevnem časopisu. Direktor Marcelino Reich (v Halimi 2009, 19) je takole povzel rezultate raziskave: »Na splošno si želijo več prilog o kuhinji in nepremičninah ter manj prispevkov o Hezbollahu in potresih.« *Le Monde diplomatique* prav gotovo ni tisti tiskani medij, ki bi jih utegnil zanimati.

3.3 Širjenje onkraj demokratičnega sveta

Sredi 1970-ih je *Le Monde diplomatique* začel izhajati na Portugalskem in v Grčiji. Gre za prvi ediciji, ki sta objavljali *Diplove* analize zunanje politike zunaj Francije. »V 1980-ih je /.../ časopis razširil mrežo tujih sodelavcev: tako je nastal *Diplo* v španščini, ki je izhajal najprej v Mehiki, po umoru urednika Yvana Menéndeza leta 1986 pa v Buenos Airesu in nazadnje v Madridu. Od leta 1987 do 1998 je vsake tri mesece izhajal v arabščini, najprej v Tunisu, nato začasno v Bejrutu« (Vidal 2006a, 27). Sredi 1990-ih sta izšli nemška in italijanska izdaja *Le Monde diplomatique*, in sicer kot prilogi levičarskih dnevnikov *Tageszeitung* in *Il Manifesto*. Sledili sta *Diplova* edicija v španščini, ki je sprva izhajala v okviru madridske založbe L-Press in kasneje Cybermonde, ter južnoameriška edicija s sedežem v Buenos Airesu. Za portugalsko izdajo je poskrbel progresistični izdajatelj Campo Da Comunicação, za grško pa sredinsko usmerjeni dnevnik *Eleftherotypia* (prav tam). »S povečanjem števila izdaj v istem jeziku se je družina postopoma organizirala. V Berlinu je kmalu začela izhajati nemška izdaja, ki so jo /.../ povzeli tudi v nemško govorečem delu Švice, v Luksemburgu in nekaj časa v Avstriji. Tudi Buenos Aires skupaj z Madridom prevaja francoske članke v španščino in sam objavlja druge članke, ki so posvečeni Latinski Ameriki« (Vidal 2006a, 27). Val internacionalizacije je tako dosegel tudi Čile, Bolivijo, Kolumbijo, Portoriko, Peru, Mehiko in Venezuelo. Podružnica *Le Monde diplomatique éditions arabes* v Parizu prevaja francoske članke v arabščino. *Le Monde diplomatique* kot priloga različnih dnevnikov tako izhaja s skupno naklado več kot 770.000 izvodov v Egiptu, Saudski Arabiji, Združenih arabskih emiratih, Katarju, Kuvajtu, Siriji, Libanonu, Jemnu in Palestini (*Le Monde diplomatique*).

Jeseni 2002 so trije francoski intelektualci iranskega izvora izrazili željo po prevajanju časopisa v perzijsčino v spletu s pomočjo prostovoljnih prevajalcev. Zadeva je bila izpeljana šest mesecev pozneje, česar tudi Teheran ni prezrl. Spomladi 2003 je mestni dnevnik *Hamchari* objavil serijo člankov, dokler ga niso dobili v roke pristaši [...] predsednika Mahmuda Ahmadinedžada. Zamenjal ga je dnevnik *Sharg*, ki je bil nazorsko blizu nekdanjemu predsedniku Rafsandžaniju, vendar se je pustolovščina kmalu končala, ker je bil *Diplo* ocenjen kot preveč kritičen do neoliberalizma – poleg tega je dnevnik od septembra naprej prepovedan. Leta 2005 se je začelo novo sodelovanje z dnevnikom *Sedaye Edalat*, ki izhaja v perzijsčini. Ne glede na politične zaplete je zagotovljeno bistveno: iranski intelektualci imajo dostop do časopisa *Le Monde diplomatique* v svojem jeziku, v elektronski in tiskani obliki (Vidal 2006a, 27).

Angleška izdaja *Le Monde diplomatique* od leta 1999 izhaja kot priloga tednika *Guardian Weekly*, ki je sicer razširjen v skoraj stotih državah, in doseže tako britanske in ameriške bralce kot tudi bralce iz angleško govorečih držav Evrope, Azije in Afrike (Vidal 2006a). »V zadnjih letih je neprekinjeno nadaljevanje širjenja omogočil prodor na dveh področjih: v arabskem svetu, zlasti v Perzijskem zalivu, pa tudi in predvsem v nekdanjih državah evropskega 'socialističnega tabora'« (Vidal 2006a, 27), in sicer v Bolgariji, na Hrvaškem, v Sloveniji, Romuniji, na Poljskem in v Rusiji (*Le Monde diplomatique*). »Podoben prodor postaja morda mogoč tudi v Aziji: poleg spletnega mesta na Japonskem in začetka sodelovanja z revijo *Hard News* v Indiji je v Južni Koreji začela izhajati tudi tiskana izdaja« (Vidal 2006a, 27). Prav tako je *Le Monde diplomatique* že prodrl do bralcev na Kitajskem in v Dubaju. Paradoksalno pa časopis (še) ne izhaja v hebrejščini oz. v Izraelu ...

Diplova internacionala torej šteje skupno kar 76 izdaj, od tega je 46 tiskanih in 30 spletnih (*Le Monde diplomatique*). »Večina /spletnih izdaj/ predstavlja digitalizirane različice papirnatih izdaj. Druge različice so neodvisne, denimo v Braziliji, na Japonskem in na Češkem, pa tudi izdaje /.../ v kitajščini (nastaja v Franciji) in v esperantu (nastaja na Kubi). Vendar pobudniki teh internetnih strani seveda upajo, da bodo nekega dne dobili dvojnik v tiskani obliki. In te sanje se včasih uresničijo« (Vidal 2006a, 27). Pobudo za nastanek večine tujih izdaj *Le Monde diplomatique* pa so prevzeli kar sodelavci sami – bodisi kot dediči majske revolucije, privrženci altermondialističnega gibanja ali pa si samo želijo pokrivati fenomene zunanje politike (Vidal 2006a).

4 OBJEKTIVNO IN NEPRISTRANSKO POROČANJE – MIT ALI RESNIČNOST

Le Monde diplomatique spada med neodvisen tisk, in sicer »polovica /.../ časopisa pripada skupini Le Monde (51 %), druga polovica (49 %) pa bralcem ter ekipi, ki ga pripravlja. Zaradi te druge lastnosti gre za skoraj edinstven primer ne le francoskega, temveč tudi mednarodnega tiska, zagotavlja pa mu tudi popolno neodvisnost od vseh oblasti – političnih, medijskih ali finančnih« (Ramonet 2007a). V nadaljevanju se bomo podrobneje seznanili prav s konceptom neodvisnega poročevalstva v povezavi s kritiko novinarske objektivnosti.

4.1 Koncept neodvisnega poročevalstva

Osnovna načela etičnega poročanja v novinarstvu so iskanje in poročanje resnice, poročanje, neodvisno od virov in drugih novinarjev, minimalna škoda ter odgovornost za svoje delo (Iggers v Richardson 2007, 83). Eden izmed tiskanih medijev, ki slovijo po popolni neodvisnosti od političnih, medijskih in finančnih oblasti, je zaradi svoje specifične lastniške strukture prav *Le Monde diplomatique*, ki »ima trojno lastništvo oziroma tri vrste delničarjev. Večinski lastnik z okoli 65 % delnic je sama redakcija, drugi je časopis *Le Monde*, tretji pa so bralci, ki so kupili delnice *Le Monde diplomatique*, vendar je zelo razpršen« (Halimi v Vrdlovec 2002b). Privatni kapital je torej udeležen v lastništvu časopisa le prek delničarjev *Le Monda*. Zdi se, »da edino takšna oblika lastništva nekega časopisa ali medijske hiše zagotavlja njeno žurnalistično neodvisnost – vsaj v Franciji, pač glede na to, da so vsa množična občila, ki so popisana v *Novih psih čuvajih*, v lasti nekaj velikih francoskih korporacij« (Vrdlovec 2002b). Chomsky (v Halimi 2003, 42) je na to problematiko med drugim eksplicitno opozoril tudi tako, da je na vprašanje novinarja, kako politična in gospodarska elita nadzira medije, odgovoril: »Kako kontrolira General Motors? To ni vprašanje. Eliti ni treba kontrolirati General Motors. Saj je njena last.«

4.2 Kritika novinarske objektivnosti

Kadar govorimo o konceptu neodvisnega poročevalstva, se prej ali slej dotaknemo tudi problematike novinarske objektivnosti. Pri tem se samo po sebi zastavlja vprašanje, ali je levičarski časopis lahko objektivni oz. nepristranski. Ker večinoma reprezentira in ustrezno

argumentira samo eno plat zgodbe, smemo *Le Monde diplomatique* uvrstiti med izrazito pristranske časopise, kar sicer v celoti ustreza samemu konceptu levičarskega časopisa, vendar pa se hkrati oddaljuje od ideala novinarske objektivnosti, po katerem naj bi se resnici približali z objavljanjem tako levičarskih kot tudi nasprotnih mnenj in virov. Ustanovitelj *Le Monde* Hubert Beuve-Méry (v Halimi 2003, 19) je koncept novinarske objektivnosti opredelil takole: »N/ovinarstvo /je/ kontakt in distanca«. Aktualni glavni urednik *Le Monde diplomatique* Serge Halimi nasprotno trdi, da je danes ostal samo še kontakt (prav tam).

V postmoderni družbi obstaja več pristopov k novinarski objektivnosti: objektivnost kot mit oz. nedosegljiv cilj, objektivnost kot v veliki meri dosegljiv ideal ali cilj, ki od novinarja zahteva, naj poskuša biti pošten, natančen, temeljit, uravnotežen, nevpleten, nepristranski in brez predsodkov, ter objektivnost kot za odgovorno novinarstvo škodljiva norma, ki jo je potrebno ukiniti. Glede na zadnji pristop objektivnost pristranskosti ne odpravlja, temveč jo producira in posledično reproducira status quo. Po Koširjevi (2003, 111) je novinarska objektivnost »ideal, h kateremu je treba stremeti, pri tem pa se zavedati, da ni v zmožnosti človeškega pogleda, da bi jo dosegel«. Pri objektivnosti gre namreč za interpretacijo realnosti, ki je odvisna od uredniške politike množičnega medija in novinarjevih tendenc ter je vključena v širši družbeni kontekst. V zmožnosti množičnih medijev ni, da bi posredovali resnico o resničnosti niti o dogodkih poročali objektivno, »/s/e pa lahko temu večnemu idealu odgovornega novinarstva s točnostjo, uravnoteženostjo in preverjenostjo dejstev bližamo ali pa se od njega zelo oddaljujemo« (Košir 2003, 63).

Zahteva po novinarski objektivnosti predpostavlja, da novinar sporoča tisto in tako, kar se je v resnici zgodilo in kakor se je zgodilo, ne da bi se pri tem ravnal po svojih subjektivnih občutkih [...], po svoji strankarski pripadnosti [...], favoriziral eno plat in ignoriral drugo [...], širil stereotipe, spodbujal šarlatanstvo ipd. Objektivno naj bi bilo tisto sporočilo, v katerem ni prepoznavno novinarjevo *mesto* izrekanja, ki je mesto pogleda, se pravi *interpretacije*, in je *vrednostno nevtralno* (Košir 2003, 110–111).

Po Lutharjevi (2001, 12) »/m/it o objektivnem novinarstvu implicitno pravi, da je mogoče zgodbe pripovedovati z nikogaršnjega (torej nevtralnega) stališča. Ta bizarna empiricistična poenostavitev družbenega in simbolnega prostora v resnici pomeni, da je resnico mogoče najti le nekje vmes med dvema subjektivnima izjavama (ali tremi, petimi, šestimi konfliktnimi stranmi).« Lutharjeva nadalje profesionalni mit o objektivnosti obravnava s stališča fetišizacije objektivnosti:

Žurnalizem je še zadnja trdnjava vere v objektivnost in nevtralnost, saj so jo opustili tako rekoč vsi z znanstveno epistemologijo vred. Etika objektivnosti, ki novinarjem prepoveduje opredeljevanje in delovanje, jih tako sili v pripovedovanje zgodb, ki so izpraznjene njihove subjektivitete, v pripovedovanje domnevno nevtralnih zgodb. Novinarska mitologija o nevtralnosti, objektivnosti in neopredeljenosti govori torej o razumevanju, da je žurnalistični poklic pasiven in amoralen. Mit, da so novinarji zgolj ribiči, ki vržejo v svet mrežo, v katero se ujame dogodek in postane novica, pozablja, da je mreža, s katero lovijo novice, človeški izdelek. Z drugimi besedami, profesionalni protokoli za selekcijo in upovedovanje realnosti niso nevtralni in zato novinarsko poročilo ni nikoli transparentno »stvar sama« (Luthar 2001, 21).

Po Hartleyju (2004, 182) sta pomembnejša pogled in vizualizacija reda/nereda, saj novinarstvo kot družbeni diskurz nima »nič opraviti z realnostjo ali resnico samih preddiskurzivnih dogodkov, temveč z diegetičnim svetom, zamišljenim znotraj poročanja«, ki se neprestano verificira glede na realno. Novinarstvo je torej smiselno le kot produciranje realnega skozi pogled. »Najbolj verodostojen vir je novinar sam, ki je na kraju dogodka in razkriva razmerja v ozadju z aktivnim preiskovalnim delom« (Vobič 2008, 118), z izbiro svojih virov pa novinar naslovnikom ponuja svojo lastno interpretacijo realnosti, vizualizacijo dogodkov oz. vizijo reda, ki jo reprezentirajo zgodbe o neredu. Resnica je torej po Hartleyju (2004, 186) ekvivalentna koherentnosti, redu in pričam, kar lahko pojasni novinarjevo spoštovanje dejstev, ki spadajo v območje reda. Ravno izbira resnice je tista, ki slednjo omeji na dejstvenost. Prav tako po Hartleyju (2004, 181) novinarji o dogodkih poročajo z diskurzivnim preskokom iz nereda v red, torej konstruirajo red na podlagi dogodkov, ki inherentno vsebujejo nered kot predpogoj objavnosti vrednosti. Novinarji pa so tudi »vizionarji resnice« (prav tam), saj jih resnica neločljivo povezuje in hkrati loči od dogodkov.

Novinar se pogosteje kot s pravimi dogodki srečuje s *pseudodogodki* (sporočila za javnost, agencijske novice, drugi medijski teksti, novinarske konference itd.), ki jih nato rekonstruira in reproducira v novinarskem diskurzu in ob tem daje vtis, da imamo opraviti z družbeno realnostjo samo (van Dijk 1988, 179). Medijska sporočila namreč po van Dijk (1988, 86) producirajo »iluzijo resničnosti«. Vendar pa objektivnost predpostavlja kompatibilnost novinarskega sporočila z realnostjo. Po teoriji odseva novinarska sporočila reflektirajo obstoječo realnost oz. dogodke, pri čemer naj bi bili novinarji zgolj nevtralni prenosniki (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 137). Vendar pa nevtralni novinarji in množični mediji ne obstajajo. Tudi novinarska sporočila ne reflektirajo realnosti, ampak ubesedujejo njene različne podobe. »Iluzija odseva /.../ napaja mit novinarske objektivnosti, saj je medijska igra

zrcaljenja sveta za nekritičnega sprejemnika prepričljiva« (Vobič 2006, 28), čeprav pa lahko po drugi strani množični mediji učinkujejo in vplivajo na naslovnike z vpoklicem »zdravega razuma« (Hartley 2004, 188).

Mit novinarske objektivnosti izhaja »iz absolutne distinkcije med dejstvom in vrednostjo, distinkcije med dejstvom in interpretacijo kot zdravorazumskim 'pravilom' časnikarske prakse« (Hall 2004b, 207). Po Richardsonu (2007, 86) se mora novinar, če želi poročati objektivno, distancirati od zahtev po resnici, kar pa ne pomeni, da mora eliminirati vse vrednostne sodbe. Dejstva in mnenja v katerikoli obliki novinarskega sporočila ali poročevalskega diskurza morajo reprezentirati ljudi in ne novinarja, zato kolumne, uvodnike in druge oblike novinarske analize ne moremo šteti za objektivno poročanje, saj je v njih novinarjevo mnenje preglasno. Prav tako po Richardsonu (2007, 89) je selekcija dejstev izrazito pristranski in subjektiven proces, saj gre za točno določeno izbiro iz neskončne množice alternativnih možnosti. K omenjeni selekciji v veliki meri pripomore tudi uredniška politika časopisov, in sicer s sistematičnim favoriziranjem tistih dejstev, ki podpirajo specifičen pogled oz. interpretacijo realnosti.

Hartley (2004, 188) je opredelil novinarski diskurz kot diskurz, usmerjen k »zdravi pameti«, učinkovanju na širšo javnost in neposrednemu komuniciranju z občo *družbeno formacijo*. Novinarji poskušajo prek homogenizacije naslovnikov oz. vzpostavitve *zamišljene skupnosti* »celotno družbo popeljati do resnice«, ki pa jo morajo naslovniki odkriti sami, in sicer na podlagi razpoložljivih dejstev in argumentov. Realnost torej novinarji interpretirajo po pomenih, ki so dogodkom že podeljeni, s percepcijo teh pomenov pa so sposobni osmisлити svet in ga strukturirati tako, da postane razumljiv za množične medije. Vendar pa v sodobni družbi koeksistira množstvo pluralnih in konkurenčnih interpretacij realnosti, od tod tudi zahteva po pluralizmu medijev (Košir 2003, 90–91).

Na podlagi selekcije in kriterijev objavnosti v novinarskem diskurzu se zdi, kot da dogodki izbirajo sami sebe in naturalizirajo izbrano družbeno realnost (Hall 2004b, 201). »Novičarske vrednosti se neprenehoma zoperstavljajo nepretrganim nizom prepričanj in konstrukcij v svetu, ki si jih večina bralcev deli« (Hall 2004b, 202). Po van Dijku (1988, 120) v novinarski diskurz vpeljejo proces rutinizacije in konsenzualnosti védenja o svetu, torej občutek enotnosti. Tendanca po objektivnosti, standardizacija in rutinizacija novinarskih sporočil pristranskosti ne eliminirajo, temveč jo še naprej spontano producirajo z

rekonstruiranjem in reproduciranjem družbene realnosti v korist nosilcev družbene moči (Chomsky v Vobič 2006, 14). »Ker brezperspektivne zgodbe ni, se novinarji sami reducirajo na vlogo prenašalca perspektive drugih. Če se torej odpovemo pravici 'pripovedovanja kot procesa iskanja resnice', bodo zgodbo namesto nas povedali politika ali korporacija, popularne samoumevnosti, miti in ideologija« (Luthar 2001, 22).

5 NEOLIBERALNI IN POSTMODERNI LEVIČARSKI DISKURZ

5.1 Ideologija in diskurz

Foucaultov (v Hall 2004a, 64–65) diskurzivni pristop k reprezentaciji temelji prav na konceptu diskurza, odnosih oblasti, produciranju vednosti in pomena prek diskurza v različnih zgodovinskih obdobjih ter vprašanju subjekta. Koncept diskurza torej zaobjema tako jezik kot tudi prakse, konstruira temo, opredeli in producira objekte našega vedenja, obvladuje načine smiselnega diskurza in refleksije o specifični temi, vpliva na načine realizacije idej v praksi in njihove uporabe za uravnavanje vedenja drugih, eliminira in reducira druge načine diskurza in vedenja v zvezi s specifično temo ter načine konstruiranja vednosti o njej. Kadar pa se diskurzivni dogodki »nanašajo na isti objekt in imajo skupni slog in podpirajo /.../ skupno institucionalno, administrativno ali politično smer in vzorec« (Cousins in Hussain v Hall 2004a, 65), takrat »pripadajo isti *diskurzivni formaciji*« (Foucault v Hall 2004a, 65). Pomen in reprezentacija sta torej konstruirana v diskurzu. Foucault (v Hall 2004a, 65, 66) je menil, da »diskurz ustvari objekte vednosti« in ker »imamo lahko vednost o rečeh le, če imajo te pomen, je diskurz tisti /.../, ki proizvaja vednost«.

Vednost v specifičnih situacijah, zgodovinskih kontekstih in institucionalnih režimih aktiviramo s pomočjo določenih tehnologij in strategij uporabe. Foucault (v Hall 2004a, 70) zato ni govoril o absolutni resnici vednosti, temveč o *diskurzivni formaciji*, ki glede na obdobje, okolje in kontekst podpira *režim resnice*: »Vsaka družba ima svoj režim resnice, svojo 'splošno politiko' resnice; z drugimi besedami, vrste diskurzov, ki jih sprejme in jih napravi za resnične, mehanizme in instance, ki človeku omogočajo, da razlikuje med pravilnimi in nepravilnimi izjavami, sredstva, s katerimi je oboje sankcionirano ... status tistih, ki odločajo o tem, kaj šteje za resnično« (prav tam). Foucault (v Hall 2004a, 68) je menil, da diskurz v vsakem obdobju producira vednost in subjekte, ki so zgodovinsko in kulturno specifični, vednost pa je neločljivo implicirana v odnosih oblasti.

Koncept ideologije nas skupaj z reprezentacijami izzove kot subjekte. Gramsci (v Hall 2004a, 69) je opredelil koncept ideologije, po katerem se »posamezne družbene skupine borijo za konsenz drugih skupin ter za premoč v misli in praksi nad njimi na številne načine, tudi s pomočjo ideologije«, kar je imenoval *hegemonija*. Po Foucaultu (v Hall 2004a, 69) pa je

»vsakršna politična in družbena oblika misli neizogibno ujeta v medsebojno delovanje vednosti in oblasti«. In ker je vednost vselej oblika oblasti, tudi »ni odnosa oblasti brez soodvisnega konstituiranja polja vednosti, niti ni vednosti, ki obenem ne bi predvidevala in konstituirala odnosov oblasti« (prav tam).

Foucault (v Hall 2004a, 70) je nadalje razvil koncept ciklične oblasti, kar »napeljuje na misel, da smo do neke mere vsi ujeti v njenem kroženju – tako zatirani kot zatiralci. /.../ Odnosi oblasti prežemajo vse ravni družbenega obstoja in tako vplivajo na vse ravni družbenega življenja.« Oblast pa je tudi produktivna: »Ne obteži nas zgolj s silo, ki pravi ne, pač pa ... prečka in ustvarja, povzroča ugodje, oblike vednosti, ustvarja diskurze. Na oblast je treba gledati kot na produktivno mrežo, ki prežema celotno družbeno telo« (prav tam).

Po Foucaultu (v Hall 2004a, 76) torej »/v/ednost proizvede diskurz, in ne subjekti, ki ga govorijo«. Ravno tako za delovanje *oblasti/vednosti* subjekt ni nujen, čeprav je diskurz impliciran v oblasti. Foucaultov diskurzivni pristop torej eliminira subjekt »s privilegiranega položaja v odnosu glede na vednost in pomen. /.../ Subjekti lahko proizvedejo posamezne tekste, vendar delujejo v mejah *epistem*, *diskurzivne formacije* in *režima resnice* določenega obdobja in kulture« (Foucault v Hall 2004a, 75–76). Producirani so torej v diskurzu in se morajo podrediti pravilom, konvencijam in dispozicijam *oblasti/vednosti* diskurza. »Subjekt lahko postane nosilec tiste vrste vednosti, ki jo diskurz proizvaja. Lahko postane objekt, skozi katerega se oblast prenaša. Ne more pa stati zunaj oblasti/vednosti kot njen vir in avtor« (Hall 2004a, 76).

Toda diskurz proizvede tudi mesto subjekta [...], s katerega sta njegova posebna vednost in pomen najbolj smiselna. Iz tega ne sledi nujno, da bodo vsi posamezniki v določenem obdobju postali subjekti določenega diskurza prav v tem smislu in s tem postali nosilci njegove oblasti/vednosti. Toda če hočejo/hočemo to napraviti, se morajo/moramo postaviti na *položaj*, s katerega je ta diskurz najbolj smiseln, in torej postati njegovi »subjekti« tako, da se »podvržemo« njegovim pomenom, oblasti in regulaciji. Vsi diskurzi torej konstruirajo samo tiste *subjektne položaje*, s katerih so smiselni (Foucault v Hall 2004a, 76).

Med novinarstvom in družbo poteka dialektičen odnos. Družba vpliva na delo novinarjev na več različnih načinov, od ideologije, družbene strukture, družbene moči, ostalih dejavnikov in institucij do vrednot in preferenc ciljnega občinstva. Novinarji vplivajo nazaj na družbo z (re)produciranjem družbene realnosti, tako da ohranjajo ali preoblikujejo družbena

prepričanja (Richardson 2007, 114–115). Učinek realnosti, ki ga povzročijo množični mediji, »ima mobilizacijske učinke in lahko povzroči, da se oblikujejo ideje, predstave, pa tudi skupine ljudi. Dnevne novice, vsakdanji dogodki in pripetljaji utegnejo vsebovati politične, etične in druge implikacije, ki lahko sprožijo močna, pogosto negativna čustva, kot so na primer rasizem, ksenofobija, strah-sovraštvo do tujcev« (Bourdieu 2001, 18–19).

Ideološke prakse upravičujejo, olepšujejo in naturalizirajo kontradiktornosti in eksploatacijo kapitalističnih družb. Delujejo skozi kroženje idej, reprezentacij in portretiranja družbene realnosti. Marksističen pogled ideoloških funkcij diskurza trdi, da je v vsaki družbeni formaciji dominantna ideologija vladajočega razreda, ki jo novinarstvo po Murdocku (v Richardson 2007, 134) sporoča skozi vsebino. Mainstream časopisi prek vzpostavljanja nevidnosti materialne pozicije delavskega razreda in hipervidnosti družbeno nesprejemljivih lastnosti nekaterih članov delavskega razreda naturalizirajo razredno neenakost (Richardson 2007, 142). 'Another world is possible.' Diskurz »to dejstvo pred nami prikriva, normalizira neenakosti in v kali zatre vsako možnost za spremembe« (Richardson 2007, 45).

5.2 Kritika neoliberalne ideologije

Globalizacijski diskurz je »sistem izjav, ki pripadajo isti diskurzivni obliki« (Foucault v Pikalo 2003, 166). Diskurzivna praksa globalizacije je torej nabor anonimnih, zgodovinskih pravil, ki so specifična v času in prostoru, za določeno zgodovinsko obdobje ter natančno opredeljena z družbenimi, ekonomskimi, geografskimi in jezikovnimi polji. Globalizacijski diskurz pa je samo eden od množice diskurzov, ki obstajajo znotraj epistemične realnosti družboslovja (Pikalo 2003). V nadaljevanju bomo v okviru globalizacijskega diskurza podrobneje tematizirali kritiko neoliberalne ideologije.

Neoliberalizem je, tako McChesney (v Chomsky 2005, 15), politično-ekonomska paradigma postmoderne dobe, po kateri peščica zasebnih interesov nadzira toliko družbenega življenja, da lahko kar najbolj poveča osebni dobiček. Gre za prevladujočo globalno politično usmeritev, ki predstavlja neposredne interese izjemno bogatih vlagateljev in velikih korporacij. Po besedah Krambergerjeve (2003, 77) gre »za sistemski vdor seta mobilizacijskih doktrin, diskurzov in mehanizmov imperialno nastrojenega neoliberalizma domala na vsa področja družbene produkcije in državlanskega življenja /.../, ki spodkopavajo temeljne

človekove in državljanske pravice in na njihovo mesto kot normativ postavljajo tržno logiko, se pravi, kriterije množičnosti».

Izraz neoliberalizem v ZDA ravno nasprotno označuje »politiko svobodnega trga, ki spodbuja zasebno pobudo in potrošniško izbiro, nagrajuje osebno odgovornost in podjetniško delovanje ter slabi mrtvo roko nesposobne, birokratske in parazitske države, ki ne more narediti nič dobrega, tudi če ima dobre namene, kar pa se le redko dogaja« (Chomsky 2005, 15). Država je tako prikazana kot pasivna, neučinkovita in okorela družbena institucija nasproti aktivnemu, učinkovitemu in dinamičnemu svobodnemu trgu (glej Tabelo 5.1). Stala naj bi nasproti kapitalu in zavirala še večjo akumulacijo, kar v neoliberalni ideologiji vodi k izgubi konkurenčne sposobnosti gospodarstva, posledično delovnih mest in bolehnosti javnih financ. »Država naj ne bi bila usposobljena za reševanje modernih problemov 21. stoletja. /.../ Razmerje med lokalnim in globalnim je predstavljeno kot nasprotje, ki se medsebojno izločuje, ne pa dopolnjuje. Meje nacionalne države stojijo nasproti brezmejni akumulaciji kapitala, gospodarstvo stoji nasproti politiki, država nasproti kapitalu« (Pikalo 2003, 34).

Tabela 5.1: Elementarne oblike neoliberalnega mišljenja

DRŽAVA	- globalizacija ->	TRG
prisila		svoboda
zaprto		odprto
togo		fleksibilno
nepremično, fosilizirano		dinamično, premikajoče se, samo-preoblikovalno
preteklo, zastarelo		prihodnost, novost
zastajanje		rast
skupina, lobi, holizem,		posamezno,
kolektivizem		individualizem
enoličnost, nenaravnost		raznolikost, avtentičnost
avtokratično ('totalitarno')		demokratično

Vir: Bourdieu in Wacquant (2006, 203).

Posledice neoliberalne politike so, tako McChesney (v Chomsky 2005, 16), »veliko naraščanje družbene in ekonomske neenakosti, znaten porast brezobzirnega razlaščenja najrevnejših držav in ljudstev sveta, katastrofalno globalno okolje, nestabilna globalna ekonomija in nezaslišano bogatenje bogatih«. Zagovorniki neoliberalizma podpirajo deregulacijo trga ter močnejše in agresivnejše poslovanje. Posledično smo priča manjši meri organizirane opozicije in skorajšnjemu neobstoju netržnih, nekomercialnih in demokratičnih sil, saj »visok val neoliberalnega pustošenja /.../ pod seboj pokopava vse, kar je v družbeni mreži kritičnega, rezistentnega, pa tudi radikalno drugačnega in družbeno obrobnega (marginalci, revni, brezposelni, imigranti, begunci, priseljenci, homoseksualci, brezdomci idr.)« (Kramberger 2003, 78–79).

Po Gregorčičevi (2004, 46) v kontekstu neoliberalnega diskurza »štejejo le 'svoboda', 'odprtost', 'fleksibilnost', 'uspešnost', 'dinamičnost', 'individualizem'; najbolj očitna posledica neoliberalne ideologije, neenakost, se redefinira, poudarja se njena dinamičnost ...« Neoliberalizem naj ne bi imel svojega antipoda, saj ni druge možnosti in je to edina prava smer. Alternativni in korporativni množični mediji tako »aktivno reproducirajo neoliberalno paradigmo in neoliberalni diskurz« (prav tam), medtem ko neoliberalna država svojo socialno intervencijo razširja na kazensko. Kot pravi Wacquant (2006, 189), smo v postmoderni dobi priča dvojni »družbeni deregulaciji«, in sicer povečevanju kazenske in ukinjanju socialne države.

Bourdieu (1998, 3) je neoliberalizem opredelil kot program, ki »črpa svojo politično-ekonomsko moč pri tistih, katerih interese izraža«, torej pri delničarjih, finančnikih, industrialcih in politikih obeh provinienc. Novi ekonomski red v kali zatre vsakršno kolektivno instanco (država, sindikati), ki bi se lahko uprla njegovim uničujočim učinkom (prav tam). Zanj so značilni vera v svobodni trg kot »edini racionalni, pravični in demokratični alokator dobrin in uslug« (McChesney v Chomsky 2005, 16), svobodni pretok kapitala in podreditev države tržnim zakonitostim. Gre za »boj vseh proti vsem« (Bourdieu 1998, 3), pri čemer se neoliberalni program poslužuje ukrepov nestalne, začasne zaposlitve, spremljajočega občutka negotovosti in individualizacije plač, ki ustvarja konkurenco med zaposlenimi in slabitev solidarnosti med njimi (Vrdlovec 2002a). Po Bourdieuju (1998, 3) je »p/oslednji temelj tega novega ekonomskega reda strukturno nasilje brezposelnosti, nestalnosti zaposlitve in implicitna grožnja z odpustitvijo«, ki producirajo pohlevno rezervno delovno silo, kar velja tudi za zaposlovanje pri velikih medijskih podjetjih, posledica pa je

»vojska skrajno motiviranih, razpoložljivih, prizadevnih in – pohlevnih novinarjev« (Vrdlovec 2002a).

»Neoliberalizem deluje najbolje, kadar obstaja formalna volilna demokracija, zato pa se prebivalstvo odvrča od informacij, dostopa in javnih forumov, ki so nujni za pomembno sodelovanje pri odločanju« (Friedman v Chomsky 2005, 17). Stranski učinek neoliberalnega sistema je tako depolitizirana, apatična in cinična javnost, saj če »volilna demokracija komaj kaj vpliva na družbeno življenje, ji ni pametno posvečati veliko pozornosti« (McChesney v Chomsky 2005, 18). Neoliberalizem torej pogubno vpliva tako na politično kulturo kot tudi na državljane. Vladavina velikih korporacij škoduje volilni politiki, ki reflektira tržna načela, prav tako pa tudi množičnim medijem, ki postajajo vse bolj tržno naravnani in izbiro svojih vsebin prepuščajo kriteriju dobičkonosnosti. Zdi se, da participatorna demokracija izgublja pomen, medtem ko velike korporacije ohranjajo status quo. Neoliberalna demokracija »/n/amesto državljanov ustvarja potrošnike. Namesto skupnosti ustvarja nakupovalna središča. Posledica tega je atomizirana družba nepovezanih posameznikov, ki so zbegani in družbeno nemočni« (McChesney v Chomsky 2005, 19), medtem ko je »/k/ritično razmišljujoč človek /.../ zreduciran v poslušnega in egoističnega potrošnika« (Vodovnik 2007, 19). Sistem sicer nudi iluzijo neskončne svobode, individualnosti, kritičnosti in uporništvu, vendar so v resnici te opcije popolnoma omejene in le še pripomorejo h konsolidaciji sistema potrošnje.

V sodobni družbi spektakla, tako Trdinova in Pušnikova (2010, 849), so »medijske reprezentacije postale osrednji ponudniki diskurzov, /zato/ lahko osrednjo vlogo pri konstruiranju hegemonije neoliberalnega diskurza dandanes pripišemo prav medijem. Njegovo prevlado pa je v zadnjih letih omogočilo predvsem novinarsko polje.« Množični mediji se tako vse bolj podrejajo tržnim zakonitostim, kar je po mnenju aktualnega urednika *Le Monde diplomatique* Sergeja Halimija (v Vrdlovec 2002b) tipičen fenomen in prevladujoč trend v vseh francoskih medijih. Varovanje interesov gospodarjev sveta je zaupano le gospodarjem informacij o svetu, kar pa ne morejo biti navadni novinarji brez oblasti. *Novi psi čuvaji* so torej »njihovi gospodarji, 'medijski mandarini', kot Serge Halimi imenuje peščico glavnih urednikov in urednic vodilnih francoskih dnevnikov in tednikov, 'velikih kolumnistov' ter televizijskih in radijskih voditeljev in voditeljic, ki za bajno visoke plače odločajo o tem, komu ali čemu bodo njihova občila namenila 'osrednjo pozornost'« (prav tam). Pri vsem tem je sporno dejstvo, da se še vedno razglašajo za *protimoč*, čeprav se je slednja obrnila proti navadnim državljanom, ki bi jim morala služiti, da bi služila političnim in ekonomskim

oblastem, ki bi jih morala nadzirati (Halimi 2003, 11–12), in za *forum žive demokracije*, čeprav o neoliberalnih temah (svobodna menjava, močna valuta, deregulacija, privatizacija, Evropa itd.) ne ponuja nobenega polemičnega mnenja (Halimi 2003, 74).

Množični mediji in ekonomska liberalizacija v postmoderni dobi delujejo recipročno, zato je neizogibno in nujno potrebno vzpostaviti kritično refleksijo o vlogi medijev in njihovih tehnikah manipulacije. S procesom globalizacije je namreč novinarstvo »postopno prenehalo delovati v funkciji protimoči«. Velika medijska podjetja ne stremijo več k temu, da bi ravnala kot četrta veja oblasti in delovala v prid državljanom niti jih ne zanima »popravljanje slabega delovanja v demokraciji« (Ramonet 2004a, 49). Javnost bi morala zato po Ramonetu (prav tam) »od večinskih medijev zahtevati bolj etičen pristop, predanost resnici in spoštovanju pravil delovanja, da bi tako lahko novinarji raje operirali v skladu s svojo vestjo, kot pa pod interesi skupin, družb in urednikov, ki jih zaposlujejo«. Potrebno bi bilo vzpostaviti »kolektiv za kritiko medijev« in se boriti »proti vse večjemu prilaščanju medijev finančnih in političnih močotcev, ki medijem vsiljujejo svoje vrednote in določitve«, ukiniti »hegemonijo diskurzov, ki vsi enako /.../ premlevajo iste teme in 'probleme' ter vsiljujejo 'podobne poglede'«, in se boriti »proti deformaciji žurnalizma« (Vrdlovec 2002a), ki po Bourdieuju (1998, 3) »informacijo spreminja v spektakel in spektakel v informacijo«.

Če informacija, ki jo posreduje tak medij, postane omnibusna, homogenizirana, in če izgubi ostrino, ni težko videti, kakšni kulturni in politični učinki lahko sledijo iz tega. Pri tem velja zakon [...]: čim širšo publiko si hoče pridobiti neki medij ali katero koli sredstvo izražanja, tem bolj se mora znebiti ostrine, vsega, kar bi lahko ločevalo, razdvajalo [...], tem bolj si mora prizadevati, da ne bi 'nikogar šokiral' [...], da ne bi nikoli odpiral problemov, če že, pa samo probleme, ki nimajo zgodovine (Bourdieu 2001, 39).

Po Ramonetu (2004a, 49) so množični mediji pod vplivom neoliberalne ideologije »uporabljeni kot orožje«. Medtem ko velike medijske skupine nekritičnim naslovnikom zagotavljajo novice in informacije, jim hkrati vsiljujejo tudi »edinstveno tržno logiko in ideologijo neoliberalizma«.

Velike medijske družbe privilegirajo svoje želje na škodo splošnega interesa in zamenjujejo svojo svobodo s svobodo podjetja, ki velja za prvo med svoboščinami. Vendar svobodi podjetja ne sme biti dovoljeno, da ima prednost pred pravico ljudi do natančno raziskanih in preverjenih novic, niti ne sme služiti kot alibi namerni difuziji napačnih novic in obrekovanj. Svoboda medijev ni nič več kot

razširjena kolektivna svoboda izražanja, ki je osnova demokracije. [...] Vsebuje družbeno odgovornost in njeno izvajanje mora ostati, v zadnji instanci, pod nadzorom družbe (Ramonet 2004a, 49).

Množični mediji namreč v postmoderini družbi predstavljajo edino moč, ki nima protiteži, kar nepopravljivo škoduje demokraciji. Zato bi morali naslovniki od velikih medijskih družb zahtevati presojanje medijske iskrenosti na podlagi etike, da bi novinarji delovali »v skladu s svojo vestjo« in ne pod vplivom interesov večinskih medijev, ki jih zaposlujejo (Ramonet 2004a, 49). »Ena od človeških najbolj dragocenih pravic je pravica svobodnega komuniciranja misli in mnenj. Noben zakon ne bi smel samovoljno omejevati svobode tiska in govora. /.../ Pod pretvezo svobode govora se medijskim podjetjem ne bi smelo dovoliti, da širijo dezinformacije ali vodijo kampanje ideološke propagande« (prav tam).

V tej luči je lahko novinarstvo tudi dejavnik osvobajanja od hegemonne ideologije, saj lahko odpira nova obzorja in legitimira nov pogled na svet. Z razmišljanjem zunaj okvira hegemonnega diskurza, s ponujanjem alternativnih stališč in z dekonstrukcijo privilegiranih dominantnih pomenov lahko novinarstvo postane družbenokritična transformativna sila, ki kritizira obstoječe družbene odnose moči in omogoča družbene spremembe. V takem primeru bi novinarsko polje lahko označili kot demokratični prostor, ki predstavlja forum kritične debate in ponuja sfero za sodelovanje v demokratičnih procesih (Trdina in Pušnik 2010, 851).

5.3 Neoliberalni diskurz

Le Monde diplomatique torej spada med vodilne altermondialistične medije oz. glasnike kritike neoliberalne ideologije. Ker se bom v raziskovalnem delu posvetila kritični analizi izbranih novinarskih prispevkov in med drugim preverila tudi morebitno prisotnost neoliberalnih prvin, se bomo v pričujočem podpoglavju podrobneje seznanili z nekaterimi značilnostmi neoliberalnega diskurza, ki »posameznike disciplinira v tržno in individualistično shemo mišljenja, s čimer aktivne državljane preobrazi v potrošnike, nekritične tržne subjekte« (Trdina in Pušnik 2010, 843).

Vsesplošna podrejenost trgu in njegovim zakonitostim, značilna za neoliberalno ideologijo, se tako v prvi vrsti kaže v uporabi matematičnega in ekonomskega jezika:

Uporaba neoliberalnega jezika služi ideološkemu namenom, saj predstavlja politiko, kot da bi jo neposredno narekovala dejstva, in se izogiba razmišljanju o izbiri vrednot in družbene, moralne ter politične odgovornosti za takšne izbire. Poročila z numeričnimi podatki imajo v sodobni družbi kulturni

status znanstvenega diskurza, ki se predstavlja kot vrednotno nevtralen, objektivni, kot da poroča o »dejstvih«, na osnovi katerih se lahko sprejmejo »objektivne« odločitve. Ena ključnih značilnosti novega kapitalizma je stalna uporaba znanstvenega oz. matematičnega jezika za določanje vrednosti in primerjanje. Ekonometrija je edina prava metoda za merjenje uspeha politik. Takšna ideja je inherentna logiki kapitalizma, ki kot sistem predvideva, da je vrednost oz. bogastvo v obliki denarja »pravo« univerzalno, ki lahko upodobi vse ostale splošnosti (Altwater in Mahnkopf v Pikalo 2003, 41–42).

Po Pikalu (2003, 28–29) so v neoliberalnih zgodbah oz. v neoliberalnem globalizacijskem diskurzu tehnološke spremembe reprezentirane kot gonilna sila razvoja oz. globalizacije in so simbol napredka. Fairclough (v Pikalo 2003, 31–34) je na podlagi analize razlik med globalizacijskim in lokalizacijskim² diskurzom z lingvističnega vidika novega kapitalizma ugotovil naslednje: (1) Človeški dejavnik (subjekt) kot akter sprememb v govoru o globalizaciji ni podan³, pri govoru o lokalizaciji pa je. Na eni strani gre za prilagajanje, na drugi strani pa za aktivno sodelovanje. Globalizacija je predstavljena kot neizogibno in nespremenljivo zunanje dejstvo, ki se mu morajo ljudje, vlade in drugi družbeni dejavniki prilagoditi, brez upanja na spremembe, medtem ko je lokalizacija stvar lokalnih skupin in organizacij, ki lahko aktivno posegajo v politiko. Posledice razumevanja globalizacije brez subjekta so torej videnje globalizacije kot zunanjega, nepreklicnega dejstva ali pa videnje družbenih sprememb kot dogajanj brez človeškega dejavnika. (2) V neoliberalnem diskurzu globalizacije gre za odsotnost želje, medtem ko so v neoliberalnem diskurzu lokalizacije želje subjektov prisotne. Odsotnost želje izhaja iz prikaza globalizacije kot procesa brez človeškega dejavnika, kot »naravne« zadeve. Prikazovanje zadev, kot da potekajo brez človeka, brez želje in kot racionalno dejanje (nevidna roka trga), ki naj ima čim manj opraviti z nezanesljivostjo človeških čustev, je tudi sicer značilnost liberalnih in neoliberalnih diskurzov. (3) Globalizacija je predstavljena kot proces sedanjosti, ki ni niti povezan s preteklostjo niti ni rezultat preteklosti oz. zgodovine. Za opisovanje globalizacijskih procesov se slovnično večinoma uporablja sedanjik, ki ne dopušča nanašanja na preteklost. Brezčasna sedanjost je primeren slovnični čas za opisovanje globalizacijskih procesov, ki niso od nekdaj, ampak so sedaj tu in so nastali *ex nihilo*. Sedanjost je raztegnjena od preteklosti do neskončne prihodnosti. (4) V globalizacijskem govoru je veliko predpisovanja, kaj je treba storiti, in manj, kaj se dogaja. Na ta način globalizacijski diskurz vstopa v polje normativnega določanja zadev, ki ima z analizo globalizacijskih procesov malo skupnega. Lokalizacijski diskurz

² Lokalizacija v smislu lokalnih odzivov na globalne probleme.

³ Robertson opaza v razpravah o globalizaciji tendenco k ignoriranju posameznika.

nasprotno govori bolj deskriptivno in manj normativno, kar je tudi sicer skladno s prisotnostjo in analizo subjekta in njegove želje kot sestavnega dela govora o lokalizaciji.

5.4 Problematika postmodernega levičarskega diskurza

Postmoderna levica, tako Kurz (2000, 13–14), hoče biti kritična, obenem pa si ne upa nasprotovati niti marksizmu niti tržnemu gospodarstvu. Hoče biti radikalna, hkrati pa hrepeni po razcvetu v tržnem gospodarstvu. Za postmoderne levičarski diskurz so značilni liberalistični jezik, popolna brezkritičnost in zahteva radikalne kritike, torej tako »kritična nekritika« (Kurz 2000, 14) kakor tudi »zavračanje intelektualne kritike in zavestnega uporništva« (Kurz 2000, 16). »Večina levih publikacij, ki danes deskajo po vodah postmodernih 'diskurzov' /.../, povezuje popkulturo, ki se je ni dotaknila 'trda' ekonomska kritika, s čisto prastaro-levimi, v postmoderne darilni papir zavitimimi okvirnimi domnevami« (Kurz 2000, 15). Postmoderna levica deluje po principu estetizacije, politične korektnosti in družbenoestetskega razbijanja tabujev, pri čemer gre za »radikalni premik 'diskurza' z ravni vsebine na raven forme – v smeri jezikovne 'estetike korektnosti'« (Kurz 2000, 16). Na ta način »vsak konflikt /.../ postane brezpredmeten in spor se izteče v praznino neskončne zanke estetiziranja«. Postmoderna je tako »na eni strani projekt 'poslavljanja od kritike', na drugi pa produkt kapitalističnega duha časa, ki vsako izražanje, na kateremkoli področju, spremeni v nekakšno oglaševalsko sporočilo« (prav tam). Za postmoderne diskurz je značilna navidezna družbena kritika, kar pomeni, »da se vsebini vzame ostrina s formaliziranjem in estetiziranjem«, ki sta identična »s komodificiranjem (blagovnim preoblikovanjem) vseh vsebin in predmetov« (Kurz 2000, 16). Slednji so v postmoderne dobi že vnaprej »marketinško koncipirani kot blago«, kar pomeni, »da je vsebina mišljena zgolj kot forma in je s tem degradirana do uporabne vrednosti menjalne vrednosti. Kvaliteta se kaže kot nekaj poljubnega, ker je postala odločilna forma v pozitivnem (namesto v negacijskem) smislu« (Kurz 2000, 17). Postmoderna levica je prav tako eliminirala radikalno ekonomsko kritiko, se osvobodila spon marksizma delavskega in razrednega boja in se v celoti predala blagovni estetiki in kulturi (prav tam).

Le na tej podlagi je mogoče razložiti, da, in kako, se lahko v postmodernih kontekstih skriva identiteta radikalne kritike in radikalne brezkritičnosti, v kateri so izravnane tako leve notranje razlike kot tudi razlike med levo kritiko in njenimi kapitalističnimi predmeti. Naj bo starolevo ali popkulturno ali psevdodelavsko-kritično [...], skupni imenovalac je vedno formalizacija vsebine kot blaga in

vrednostne predmetnosti, v kateri so vse kvalitativne razlike izravnane in razpredmetene in se zato lahko zdi, da obstajajo v miroljubni koeksistenci (Kurz 2000, 17).

Postmoderna levica po Kurzu (2000, 34–35) »tvori paradoks neoliberalnega levega radikalizma« in postaja vse bolj podobna neoliberalizmu. Tako na primer »proti vrednostnokritični radikalni krizni teoriji uporablja skupni, besedno identični jezik«, ki je sicer značilen za neoliberalno ideologijo. Življenjska estetika in kapitalistična globalizacija pa producirata kompatibilnost postmoderne levice z neoliberalizmom »tudi na vsakdanji ravni v skupni zavesti ignoriranja krize« (Kurz 2000, 35). »Postmoderna množična kultura in igralniškokapitalistična ekonomija 'fiktivnega kapitala' državnih posojil in nevezanih delniških trgov tvorita celostni kompleks«, vendar pa postmoderna levica zanika to povezanost, sistematično preganja pojem »igralniški kapitalizem« ter se izogiba govoru »o neizogibnem zlomu 'fiktivnega kapitala' in s tem finančnih trgov« (Kurz 2000, 81). »Za razliko od tradicionalne levice lahko zato levičarski postmodernisti navidezno akumulacijo fiktivnega kapitala vsekakor razglasijo za dejansko akumulacijo sui generis, saj tako in tako ni več nobene razlike med realnostjo in simulacijo, med bistvom in videzom« (Kurz 2000, 87).

»Kakor je prevladujoča nekritičnost že okronana kot ekstra-radikalna kritika, tako /.../ je, obratno, družbena kritika že kot taka pajdašinja kapitalskega razmerja. /.../ Kjer je vse inscenacija in nič drugega, družbena kritika podleže sodbi, da je nerafinirana in zato slaba inscenacija« (Kurz 2000, 99). Konstrukti na estetskem področju dajejo »pečat diskurzu postmoderne kulturne levice«, kar »pojasni absurdno blagovnoestetsko in formno zreducirano identiteto kritike in odklanjanja kritike kot domnevno posebej 'rafiniranega' ravnanja« (Kurz 2000, 108). »Družbena kritika je prek takšnega novinarstva estetizirana in poblagovljena ter spremenjena v nekritiko,« tako smo torej priča »krizi kritike, zapiranju pomenov in koncu vprašanj« (Trdina in Pušnik 2010, 843, 851).

6 KRITIČNA ANALIZA IZBRANIH NOVINARSKIH PRISPEVKOV

6.1 Metodologija

Osnovni namen konkretne študije primera je preveriti morebitno prisotnost prvin neoliberalnega in postmodernega levičarskega diskurza v časopisu *Le Monde diplomatique*, prepoznati diskurzivne strategije, ki se jih avtorji v analiziranih prispevkih poslužujejo, ter ugotovitve umestiti v širši družbeni kontekst. Zanima me, kako določene diskurzivne strategije učinkujejo na naslovnike oz. zamišljeno javnost, kako pripomorejo k oblikovanju specifičnega režima resnice in h konsolidaciji neoliberalnega družbenega reda. Ker hegemonijo neoliberalne ideologije dandanes v največji meri producirajo ravno množični mediji, sklepam, da je njenemu vplivu podlegel tudi *Le Monde diplomatique*, čeprav je obenem tudi njen največji kritik. V ta namen želim zaobjeti razsežnosti fenomena in razkriti učinke, ki jih ima neoliberalni diskurz tako na družbeno realnost kot tudi na samo novinarstvo.

Cilj kritične analize je torej utemeljiti prepletenost neoliberalne ideologije z vsemi ravnmi družbe ter njeno vlogo pri »transformaciji državljanov v pasivne neoliberalne subjekte« (Trdina in Pušnik 2010, 845). Ob tem me zanimajo predvsem posledice, ki jih ima obstoječi družbeni red na novinarsko polje, in sicer privilegiranje določene interpretacije realnosti, selektivnost dejstev, dekontekstualizacija, pomanjkanje argumentacije, nekritičnost, nepluralnost, pristranskost in neobjektivnost ter posledično uniformizem medijev, pasivizacija naslovnikov in indiferentna javnost, vsesplošen konformizem in hegemonija zdravega razuma ter kronično pomanjkanje vsakršne družbene kritike. V tej luči želim kritično osvetliti neločljivo vpetost množičnih medijev v (re)produciranje neoliberalnega družbenega reda, izpostaviti nujnost rekonceptualizacije novinarstva ter spomniti na njegovo primarno vlogo v družbi, in sicer na novinarstvo kot protimoč in četrto vejo oblasti.

Študijo primera oz. kritično analizo izbranih novinarskih prispevkov časopisa *Le Monde diplomatique* sem izvedla na podlagi izbora člankov, ki so v obdobju od januarja 2006 do decembra 2007 izšli v slovenski izdaji *Le Monde diplomatique* in so torej prevedeni v slovenščino. V izbor sem zajela naključno izbrane prispevke informativne in interpretativne zvrsti, pri čemer sem izpustila uvodnike in komentarje, ki so že po svoji naravi pristranski,

torej za raziskavo neustrezni. Kot zadnji kriterij pa sem upoštevala ravno tendenco po objektivnem in nepristranskem poročanju. Zaradi reprezentativnosti analize, nazornega prikaza levičarskega diskurza in uvodne teze sem načrtno izbrala članke, ki pokrivajo polemične teme, tj. kritiko izraelske politike in ameriškega imperializma, in so delo različnih avtorjev. V ta namen sem naključno izbrala tri članke, ki obravnavajo naslednje teme: izraelsko-palestinsko problematiko, Castrov režim na Kubi in Chavezovo politiko v Venezueli. V izbranih novinarskih prispevkih sem preverila morebitno prisotnost prvin neoliberalnega in postmodernega levičarskega diskurza ter preučevala diskurzivne strategije, ki se jih avtorji v ta namen poslužujejo, na primer: diskurz 'mi : oni', diskurz morale zahodnih družb, državotvorni (nacionalistični) diskurz (Pušnik 2003), generalizacija, evropocentrični ali žrtveni diskurz, diskurz grožnje in odsotnost konteksta (Kuhar 2006).

Izbrane primere novinarskih prispevkov *Le Monde diplomatique* sem analizirala na podlagi metode kritične diskurzivne analize (KDA), ki jo uvrščamo med interpretativne in kvalitativne pristope k analizi tekstov. Metodo so teoretsko zasnovali in utemeljili van Dijk, Kress, van Leeuwen, Wodakova in Fairclough (1995), izbrala pa sem jo zato, ker tematizira jezik v povezavi z družbenim kontekstom in družbenimi posledicami njegove uporabe oz. raziskuje odnos med jezikom, oblastjo in ideologijo. Združuje torej tako tekstualno in lingvistično analizo kakor tudi analizo samega diskurza, njegovega učinkovanja na širšo javnost oz. družbeno formacijo ter posledično mobilizacijo ali pasivizacijo naslovnikov. Pri postopku KDA najprej interpretiramo pomen teksta, napisano umestimo v kontekst in poskušamo dokazati konstruiranje pomena teksta skozi interakcijo med novinarjem, novinarskim prispevkom in potrošnikom. KDA torej zaobjame tako lingvistično kot tudi družbeno analizo, saj jo poleg same vsebine zanimajo tudi načini produciranja žurnalističnega diskurza, funkcije novinarskih prispevkov, reprezentacije in podkrepitve z argumenti ter produciranje in reproduciranje družbenih neenakosti (Richardson 2007, 9). Pri postopku KDA najprej identificiramo družbeni problem, tako da »izberemo perspektivo tistega, ki bolj trpi, in kritično analiziramo tiste, ki so na oblasti, so odgovorni in imajo sredstva in možnost za rešitev tovrstnih problemov« (van Dijk v Richardson 2007, 1–2). Po Burrovi (v Pušnik 1999, 801) medijske tekste v prvi fazi analiziramo skozi lingvistične in retorične pripomočke, ki so uporabljeni pri konstrukciji realnosti. Z dekonstruiranjem teksta odkrivamo kontradiktornosti in metafore, načine razmišljanja o nekem dogodku, ki so v ospredju ali izpuščeni, in preučujemo posledice diskurza.

Izbrane prispevke sem najprej analizirala zgolj s tekstualne in lingvistične perspektive. Opazovala sem avtorjevo retoriko, stil in način reprezentiranja glavnih protagonistov, ekspresivnost besedišča, naslove, retorična sredstva, teme in topike ter pomene in ideologije, ki jih takšen diskurz reproducira in z njimi vpliva na širšo javnost oz. družbeno formacijo. Ob tem sem posebno pozornost namenila lingvističnim strukturam, ki nikakor ne spadajo med prvine objektivnega in nepristranskega poročanja, ter na retorična sredstva, ki že sama po sebi sugerirajo in vplivajo na čustva naslovnikov. Nadalje sem upoštevala tiste dele teksta, ki reprezentirajo vse glavne protagoniste v prispevku, vključno z avtorjem članka in naslovniki, in ki večinoma reproducirajo diskurz 'mi : oni'. V zadnji fazi sem ugotavljala, kako prav ta diskurz vpliva na recepcijo in interpretacijo naslovnikov, posledično učinkuje na širšo družbeno formacijo in producira specifičen režim resnice, v kolikšni meri analizirani prispevki reproducirajo neoliberalni in postmoderni levičarski diskurz ter katerih diskurzivnih strategij se v ta namen še poslužujejo. Zanimale pa me niso le prvine neoliberalnega in postmoderne levičarskega diskurza, temveč tudi vse tisto, kar v prispevkih ni vključeno, pa bi lahko bilo, torej avtorjeva selektivnost pri izbiranju dejstev in sama odsotnost konteksta. Poleg tega sem preverila tudi morebitno prisotnost prvin kritičnega upovedovanja, kot so vzpostavljanje konsenza na podlagi argumentacije, pospeševanje javne kritične debate in soočanje alternativnih pogledov ter kritičnega preiskovanja (Pušnik 2003), torej stopnjo (ne)kritičnosti analiziranih prispevkov.

Opozoriti je treba, da namen konkretne študije primera ni prikazati neavtentičnosti *Le Monde diplomatique*, saj ta v večini prispevkov še vedno upošteva načelo tendence po objektivnem in nepristranskem poročanju ter sledi konceptu tradicionalno levičarskega časopisa. Namen kritične analize izbranih prispevkov je predvsem preveriti morebitno prisotnost prvin neoliberalnega in postmoderne levičarskega diskurza, kar je tudi uvodna teza in hkrati rdeča nit celotnega diplomskega dela.

6.2 Žrtveni (propalestinski) diskurz

V propalestinskem prispevku Dominiqua Vidala *Sveti Šaron* (glej Prilogo A) že v samem uvodu naletimo na kontradiktornosti med izraelskim predsednikom vlade Arielom Šaronom in nekdanjim predsednikom Palestine Jaserjem Arafatom. Izginotje prvega je ekvivalentno »ogrožanju miru«, izginotje drugega pa odstranitvi »ovire za mir«. V nadaljevanju članka smo tako priča kontrastnim lingvističnim strukturam, kot so »dvojna merila«, »protislovna

zamenjava vlog« in »nenadna spreobrnitev 'buldožerja' k pacifizmu«. Avtor se eksplicitno postavi v bran šibkejšim Palestincem, vojaško močnejše Izraelce pa prikaže kot zatiralce. Do zatiranih Palestincev zavzame pozitivno držo in jim skozi prispevek izkazuje odkrito naklonjenost. Tako Šaronovo zamisel o enostranskem umiku iz Gaze označi za »gesto, kakršno še nismo videli« in za »stopnjo na poti k novi obliki izraelske hegemonije nad Palestino«, iz česar je razvidno, da je Izrael okupator na palestinskem ozemlju, Palestinci pa so žrtve hegemonije močnejših nad šibkejšimi. Avtor pohlep Izraelcev po palestinskem ozemlju označi z željo po »Velikem Izraelu«, kar hkrati namiguje na razvoj dogodkov v nedavni zgodovini (Velika Nemčija, Velika Srbija).

Demografi so napovedali, da bo »Erec Izrael« (Veliki Izrael) kmalu večinsko arabski. Za Izrael, ki je po opredelitvah temeljnih listin »judovski in demokratičen«, je to strašanska dilema: lahko se odloči za drugi izraz in izgubi svojo judovsko naravo, lahko pa obdrži slednjo, a potem ne more biti demokratičen. Da bi se izognil tej pasti, bi moral priznati pravo državo za Palestince ali jih množično pregnati. [...] Od tod zamisel o enostranskem umiku iz Gaze, gesti, kakršne še nismo videli, predvsem pa je to stopnja na poti k novi obliki izraelske hegemonije nad Palestino. To strateško ravnanje vključuje tudi taktično razsežnost. Šaron jo je vzljubil leta 2004, ker je ocenil svojo osamitev. Najprej v Izraelu, kjer je javno mnenje več kot naveličano konfliktov. Nato v tujini.

V nadaljevanju članka lahko opazimo rabo lingvističnih struktur, ki opisujejo čutno zaznavanje in dogajanje posledično personificirajo (»četverica je obmolnila«, »umik izpred oči«, »hipnotiziranje planeta, ki je od tedaj slep, gluhi in nem za usodo Palestincev«, »molk«). Gre za prvine neoliberalnega diskurza, ki po Krambergerjevi (2003) obsegajo tehniko hitre pozabe, multiple odsotnosti, ignorance, interesno pogojena zamolčanja, molk, odsotnost vsakršnih izjav in pisnih dokazov. Vse pristojne in odgovorne institucije, pa tudi mednarodno pravo in resolucije Združenih narodov so si pred izraelsko-palestinskim vprašanjem zatisnile oči, se zatele k molku in ignoranci. »Mirovni načrt« je postal obstranska zadeva sekundarnega pomena in je izginil z dnevnega reda prioritete. »Trik je uspel«, »planet je hipnotiziran«, ostaja samo še molk, ki se izteka v neskončnost. Nihče ne ve, kdaj bo dosežen težko pričakovani mir na Bližnjem vzhodu, možne rešitve pa se prelagajo v nedoločljivo prihodnost.

Šestnajst mesecev pozneje se ta analiza pokaže za preroško: četverica je obmolnila, Evropska unija pa si je celo lastno poročilo o izraelski priključitvi Vzhodnega Jeruzalema umaknila izpred oči. Skratka, Izraela nihče več ne vznemirja z mirovnim načrtom ... Trik je uspel. Sijajno uprizorjen umik 8000 naseljencev z območja Gaze je hipnotiziral planet, ki je od tedaj slep, gluhi in nem za usodo Palestincev.

[...] A vendar molk: nič ne de za mednarodno pravo, resolucije Združenih narodov, ustanovitev palestinske države na celotnem Zahodnem bregu in območju Gaze s prestolnico Vzhodnim Jeruzalemom, kajti mir je na pohodu ...

V naslednjem delu prispevka smo ponovno priča kontradiktornostim. Šaron je sprva prikazan kot »persona non grata«, malce kasneje pa že kot »človek miru«. Dvoličnost in »hinavščina« v tem primeru letita na nekdanjega francoskega predsednika Chiraca, ki naj bi predstavljal nezanesljivo figuro, ker se glede odnosov med Izraelom in Francijo ravna dobesedno po vetru. Posledično se v Parizu glede problema palestinskega vprašanja zatekajo k molku in ignoranci, na kar namiguje uporaba oksimorona »oglušujoča tišina«, medtem ko odnosi z Izraelom postajajo vse intenzivnejši, saj je Francija v tej deželi »nenadoma« prepoznala svoj nacionalni interes.

Zakaj je predsednik Jacques Chirac, spočetka zvest temu navdihu, nenadoma spremenil usmeritev? K temu je očitno prispeval Šaronov julijski obisk, ki je bil vse do tedaj persona non grata. Chirac ni čakal do Šaronove hospitalizacije, ampak je »človeku miru« pel hvalnice že pred tem, čeprav res nekoliko z zamudo v primerjavi z Georgem W. Bushem. Poleg hinavščine preseneča predvsem nasprotje med oglušujočo tišino Pariza o zatiranju v Palestini in njegovim vse tesnejšim sodelovanjem s Tel Avivom, ki je podkrepjeno z neprestanimi ministrskimi obiski.

Avtor v nadaljevanju prispevka omenja »shizofrenost«, kar je izredno subjektivna in delikatna obsodba z močnim pomenskim nabojem, ki nikakor ne sovпада s tendenco po objektivnem in nepristranskem poročanju. Gre namreč za mentalno bolezen, katere pomensko polje spada v ozko specialistično izrazoslovje psihiatrije in ne v žurnalistični jezik informativne in interpretativne zvrsti, ki naj bi stremel k nevtralnemu izrazoslovju. Nadalje se avtor skozi celoten prispevek poslužuje sklopa retoričnih vprašanj (»In kaj naj si mislimo /.../?«, »In o izraelskopalestinskih odnosih?«), na katera ne ponudi jasnih odgovorov, temveč jih zgolj prepusti naslovníkom v premislek in presojo, ter eliptičnih stavkov (»Izraela nihče več ne vznemirja z mirovnim načrtom ...«, »kajti mir je na pohodu ...«, »je posmehljivo dodal izraelski dnevnik ...«, »Tako vojnega zločinca barvajo v svetnika ...«), ki implicirajo nedorečenost, nedovršenost, posredno pa tudi vdanost v usodo, raztegnjeno v neskončnost tematiziranja problematike. Šaron kot predstavnik izraelskega naroda pa je v zaključku prispevka ponovno prikazan kot »vojni zločinec, pobarvan v svetnika«, kot svetnik/zločinec z napako oziroma, kot navaja že sam naslov prispevka, »Sveti Šaron« z izrazito sarkastičnim prizvokom.

Sodelovanje dveh velikih francoskih podjetij [...] pri gradnji tramvajske povezave med Jeruzalemom in naselbinami [...] Pisgat Zeev ter French Hill, kaže na shizofrenost. In kaj naj si mislimo o decembrskem obisku izraelskega ministra za javno varnost Gideona Ezre in vodje izraelske policije Moše Karadija, ki sta prišla na povabilo Nicolasa Sarkozyja, da bi, kot poroča Haárec, »svojim francoskim sogovornikom predala izkušnje, ki sta jih pridobila pri zatiranju nemirov v lastni državi? Francozi se »resnično zelo zanimajo za izraelske izkušnje na tem področju,« je posmehljivo dodal izraelski dnevnik ... [...] In o izraelskopalestinskih odnosih? Stavimo lahko, da so geopolitični odpovedi botrovali bolj politikantski cilji. Francoski voditelji, obsedeni z datumi volitev, nedvomno [...] podlegajo izsiljevanju, ki že pet let vsakršno kritiko izraelske politike predstavlja za antisemitizem. To prizadevanje na javno mnenje ni kaj dosti vplivalo, se je pa izkazalo, da so bili zanje bolj dojemljivi politični razred in občila. Tako vojnega zločinca barvajo v svetnika ...

Za neoliberalni oz. postmoderni levičarski diskurz so značilni fatalistična drža, apatičnost in pasivnost, deskripcija, ki ne ponuja nobenih dolgoročnih rešitev, pomanjkanje kritike in argumentacije, zakaj je temu tako, kdo ali kaj zavira mirovni načrt in komu ali čemu ustreza obstoječe stanje. Skratka, pogrešamo interpretacijski okvir, kritično misel in uporabo orodij za resno družbeno refleksijo (Kramberger 2003), namesto česar pa nam avtor ponudi zgolj deskripcijo dejanskega stanja in svojo neaktivno vlogo pri razkrivanju vzrokov za nastalo družbeno realnost. Posledica prvin neoliberalnega in postmodernega levičarskega diskurza v analiziranem prispevku je pasivizacija in ne mobilizacija naslovnikov. Slednji ob prebiranju članka zavzamejo držo »tako-pač-je« in »ničesar-se-ne-da-spremeniti«, s tem pa je tudi dosežen glavni namen neoliberalne ideologije, reproducirane v žurnalističnem diskurzu.

6.3 Diskurz 'mi : oni'

Maurice Lemoine se v svojem prispevku *Kuba jutri ...* (glej Prilogo B) med drugim poslužuje tudi nekaterih prvin neoliberalnega diskurza. Tako smo na primer priča diskurzu 'mi : oni', pri čemer so 'oni' Kubanci v izgnanstvu in zagovorniki politike Georgea W. Busha, »nezadovoljneži, nasprotniki, majhen del prebivalstva, ki revolucije ne podpira – ali ne podpira več« in »samooklicani 'tranzitologi'«, 'mi' pa privrženci režima na Kubi, podporniki Fidela Castra, nasprotniki »svobodne Kube«, kamor avtor prispevka implicitno uvrsti tudi bralce *Le Monde diplomatique*. 'Oni' gredo »na ulice v iskanju svobode«, praznujejo »bolezen in celo smrt 'tirana'«, grozijo »privržencem sedanjega režima« in pozivajo k »'vojaški in civilni vstaji' za zrušitev havanskega režima«. 'Oni' so torej prikazani kot negativni subjekti, nagnjeni k nestrpnosti in agresivnemu ravnanju, ki se naslanjajo ob tuji nesreči, pretijo z vojno in grozijo, medtem ko smo 'mi' prikazani v nadvse pozitivni luči, kot zadovoljni z obstoječim

družbenim stanjem in režimom, miroljubni ter predani vélikemu voditelju. Še več, 'oni' se poslužujejo najrazličnejših političnih zarot in koruptivnih praks, da bi 'nam', ki ne želimo nikomur nič slabega, prekrižali načrte in škodovali:

10. julija 2006 je komisija za pomoč svobodni Kubi [...] v poročilu zahtevala, da je potrebno storiti vse, da »strategija nasledstva Castrovega režima ne bi uspela«. Dokument o pomoči Združenih držav Kubi [...] hkrati navaja, da bodo ta sredstva izročena neposredno »disidentom«, ki jih bodo ZDA usposobile in ki bodo prejeli opremo in material. Predrzo vmešavanje in pravi »poljub smrti« nasprotnikom. Kot pravi predsednik kubanskega parlamenta Ricardo Alarcón: »Dokler bo obstajala ta politika, bodo obstajali ljudje, ki snujejo zarote z Američani, ki sprejemajo njihov denar, in [...] ne poznam nobene države, ki takšnih dejavnosti ne označuje kot kaznivo dejanje.«

Avtor prispevka torej do ravnanja 'drugih' prevzame strogo držo in ga označi za »p/redrzo vmešavanje in pravi 'poljub smrti' nasprotnikom«. Opredeli se do vprašanja nasledstva ali tranzicije in končno povzame s sugestivnim vprašanjem: »Ali so ti Kubanci tako izolirani, kot mislimo?« In že takoj ponudi odgovor:

Ravno spremembe v Latinski Ameriki so omogočile, da so na oblast prišli vodje držav, ki so boljše poučeni o stvarnosti na otoku in kontekstu, ki določa njegov atipični režim – ena stranka in napredne socialne politike. Predsednika Hugo Chávez (Venezuela) in Evo Morales (Bolivija) sta otok že potegnili iz izolacije. Castro, zvezda vrha Mercosurja v Cordobi (Argentina), je tam 21. julija podpisal pomemben trgovinski sporazum z državami članicami te zveze, med katerimi sta Brazilija in Argentina.

ZDA v nadaljevanju označi za kolonizatorja, Kubo pa za neuklonljivo, trmoglavo mini-državo, ki se z vso podporo socialističnih držav 21. stoletja še naprej uspešno upira največji svetovni velesili. Naštetim državam s Kubo na čelu pripisuje drznost, pogum in upornost nasproti zapovedovanju, žuganju in deljenju naukov Zahoda.

Te države so si drznile odkrito izzvati ameriški embargo in so izkazale očitno spoštovanje majhni državi, ki se noče ukloniti pred največjo svetovno velesilo. Bolj kot v odnosih z Združenimi državami, ki želijo Kubo spremeniti v kolonijo, ali z Evropo, ki ji daje nauke, bo Kuba našla zglede in oporo za svoj razvoj v odnosih s tem delom sveta, kjer se sedaj govori o – demokratičnem in suverenem – »socializmu 21. stoletja«, in v lastnem prebivalstvu.

V analiziranem prispevku se avtor večinoma poslužuje diskurza 'mi : oni' in emotivnosti, saj se skozi besedilo trudi mobilizirati čustva naslovnikov. Ob odsotnosti konteksta pa tudi v tem primeru pogrešamo interpretacijski okvir, poglobljeno razlago in razvoj družbene kritike.

6.4 Diskurz grožnje

V prispevku Ignacia Ramoneta *Hugo Chávez: »Črni Peter« svetovne politike?!* (glej Prilogo C) smo priča binarni distinkciji med venezuelskim predsednikom Hugom Chavezom in njegovimi nasprotniki, tj. vlado predsednika Georgea W. Busha oz. ZDA. Pri tem je venezuelski voditelj prikazan kot izredno pozitivna osebnost, medtem ko so ZDA kot njegov nasprotnik označene izredno negativno. Avtor prispevka se opredeli že kar v samem uvodu prispevka, ko se eksplicitno postavi na Chavezovo stran:

Malo je oblastnikov na svetu, ki bi bili predmet tako uničujoče sovražne kampanje kot predsednik Venezeule Hugo Chávez. Njegovi nasprotniki se niso ustavili pred ničimer: državni udar, naftna stavka, eksodus kapitala, poskusi atentata ... Tolikšne krvoločnosti v Latinski Ameriki nismo doživeli od napadov Washingtona na Fidela Castra. O Chávezu se širijo najbolj podla obrekovanja, ki si jih izmišljajo nove propagandne službe [...], ki jih financira vlada predsednika ZDA Georgea W. Busha. Obdarjena z neomejenimi denarnimi viri ta klevetalnica razpolaga z mediji (med drugim tudi z najpomembnejšimi časopisi) in z organizacijami za zaščito človekovih pravic, ki so po svoje v službi mračnih nakan. Dogaja se tudi, da temu sramotilnemu zboru svoj glas pritakne celo kakšna leva socialdemokratska stranka s pogorišča socializma. Od kod tolikšno sovraštvo?

Chavez je v prispevku prikazan kot »predmet uničujoče sovražne kampanje«, ki jo vodijo propagandne službe, financirane s strani ZDA, skratka njegovi nasprotniki, ki se ne ustavijo pred ničemer. Pri tem se jasno vzpostavi diskurz 'mi : oni', pri čemer so 'oni' nasprotniki Chavezove politike v Venezueli, vlada predsednika Georgea W. Busha, ZDA, mednarodne denarne ustanove, gospodarji sveta in njihovi zaupniki, 'mi' pa skupaj z avtorjem prispevka njihove žrtve, podporniki Chavezovega režima in posredno tudi bralci časopisa *Le Monde diplomatique*. 'Oni' so prikazani kot 'naši' sovražniki, krvoločneži, ki širijo in si izmišljujejo »najbolj podla obrekovanja«, kot »klevetalnica v službi mračnih nakan« in »sramotilni zbor«, torej kot škodoželjni in neverodostojni, katerih glavni namen je širjenje laži in spodkopavanje 'naše' politične svobode in kredibilnosti.

V nadaljevanju prispevka avtor prikaže aktivno vlogo Chaveza in številne pozitivne učinke njegove vladavine nasproti neutemeljenim in nesmiselnim poskusom zaviranja njegovih nasprotnikov. Chavezova politika je sinonim za spremembe, vsesplošno učinkovitost in pridobitve, »dramatično zmanjšanje revščine, nižje cene, skrajšan tedenski delavnik, uspehe v mednarodni politiki«, skratka za uresničitev 'venezuelskih sanj'. Venezuelski primer je namreč po avtorjevih besedah »presenetljiv dosežek« in »obvezen zgled« za vse države na pragu revščine, saj vzbuja »upanje na emancipacijo najponižnejših slojev«, torej kmetov in revnih, čemur pa ZDA na vse načine nasprotujejo.

Če dosledno pogledamo s stališča demokracije in vseh svoboščin, mar ni ponovno vzpostavil venezuelske države na novih osnovah, ki jih uzakonja nova ustava, ko naj bi v procesu družbenih sprememb sodeloval ves narod? Mar ni podelil državljskih pravic kakšnim petim milijonom marginaliziranih prebivalcev (med njimi domačinom), ki so bili prikrajšani za osebne dokumente? Mar ni vzel v roke javne družbe Petroleos de Venezuela brezimnih družabnikov (PDVSA)? Mar ni deprivatiziral in dal v službo javnosti največje telekomunikacijsko podjetje v državi kakor tudi elektro podjetje v Caracasu? Mar ni podpržavil naftnih polj Orinoka? In končno, mar ni namenil enega dela naftnih prihodkov, da je vzpostavil učinkovito avtonomijo nasproti mednarodnim denarnim ustanovam, drugega pa za financiranje socialnih programov?

Avtor si skozi prispevek, vključno z naslovom, vseskozi zastavlja vprašanja, ki že sama po sebi implicirajo odgovor (»*Hugo Chávez: 'Črni Peter' svetovne politike?!*«), »Od kod tolikšno sovraštvo?«, naslovnikom pa zastavi tudi sklop retoričnih vprašanj, ki namigujejo na absurdnost vsakršnega dvoma (»Mar ni ...?«), in končno z njimi zaključi tudi prispevek:

Kdo bi se ob tolikšnih pridobitvah, ne da bi govorili o uspehih v mednarodni politiki, še spraševal, kako da je predsednik Hugo Chávez za gospodarje sveta in njihove zaupnike postal mož, ki ga je nujno treba uničiti?

Že v samem naslovu (»*Hugo Chávez: 'Črni Peter' svetovne politike?!*«) se absurdnost vprašanja potencira z uporabo vprašaja in klicaja (?!), ki še bolj pritegne naslovnikovo pozornost. Skupaj s stilno zaznamovano sintagmo »Črni Peter« kot metaforo za 'hudobnega moža' kreira kontradiktornost trditve, ki jo v nadaljevanju prispevka uspešno izpodbija. Avtor pa se poslužuje tudi nekaterih drugih prvin neoliberalnega diskurza, in sicer uporabe matematičnega in ekonometričnega jezika, ki daje vtis, da razpolagamo s statističnimi dejstvi in se posledično približujemo resnici.

Mar ni podelil državljskih pravic kakšnim petim milijonom marginaliziranih prebivalcev [...] [...] Kmetje so dobili več kot tri milijone hektarjev zemlje. Milijoni odraslih in otrok so opismenjeni. [...] Brez plačila so operirali na tisoče ljudi brez prihodkov, prizadetih od očesnih bolezni. Osnovna živila so subvencionirana, najrevnejši pa jih lahko dobijo po cenah, ki so do 42 % nižje od običajnih tržnih cen. Tedenski delavnik je skrajšan s 44 na 36 ur, minimalni osebni dohodek pa se je povzpел na 204 evre na mesec [...]. Učinek vseh teh ukrepov: od leta 1999 do 2005 je delež ljudi, ki živijo pod pragom revščine, padel z 42,8 % na 33,9 %, delež prebivalstva, ki živi od sive ekonomije, pa je zdrknil s 53 % na 40 %. Dramatično zmanjšanje revščine pa vzdržuje tudi zaupanje najvišjih slojev, v zadnjih treh letih stoji v povprečju na 12 %, ki ga spodbuja 18 % letna rast potrošnje.

Pričujoči prispevek je izrazit primer levičarskega diskurza, saj se avtor že v samem uvodu eksplicitno opredeli za zagovornika Chavezove politike, v nadaljevanju prispevka pa to opredelitev tudi natančneje argumentira in podkrepi s primeri. Pri tem popolnoma zapostavi glas tistih, ki Chavezovi politiki nasprotujejo, in jih označi za sovražnike, krvoločneže, obrekovalce oz. klevetnike in celo za »sramotilni zbor«. V prispevku tako ne najdemo nasprotnih argumentov, nobenega pojasnila, zakaj je temu tako, niti umestitve v širši zgodovinski kontekst. Prispevek na tej točki izgubi na kritičnosti in nepristranskosti, saj jasno osvetli samo eno plat zgodbe, medtem ko je druga reprezentirana izredno pomanjkljivo. Prispevek kot tak sicer ustreza konceptu levičarskega časopisa, vendar pa gre v omenjenem primeru za izrazito negativno reprezentacijo 'drugih', ki brez najmanjšega razloga ogrožajo 'našo' svobodo in pravico do politične izbire. Spornost prispevka se tako kaže v (re)produciranju napetosti med 'nami' in 'njimi', v poustvarjanju konfliktnosti situacije in v uporabi diskurza grožnje kot prevladujoče diskurzivne strategije.

6.5 Sklep kritične analize

V analiziranih prispevkih *Le Monde diplomatique* je pri uporabljenih diskurzivnih strategijah v ospredju večinoma žrtveni diskurz, in sicer s prikazovanjem Palestincev, Kubancev in Venezuelcev v vlogi žrtev nasproti hegemoniji, ki jo nad njimi izvajajo politično in vojaško močnejši Izraelci in Američani. Nadalje je v visoki meri prisoten tudi diskurz 'mi : oni' ali Huntingtonov spopad civilizacij, kjer se pojavi jasna bipolarna distinkcija med 'nami' in 'njimi', med 'neciviliziranimi' in 'civiliziranimi'. Prispevki se med drugim poslužujejo tudi diskurzivnih strategij v obliki fatalistične drže z golo deskripcijo dejanskega stanja brez ustreznih predlogov, rešitev ali eksplicitno izraženih pobud, ki bi mobilizirale naslovnike in jih dolgoročne angažirale v smeri realizacije sprememb. Nasprotno pa je v analiziranih

prispevkih prisotna tudi pretirana emotivnost, ki se še zlasti v primeru provenezuelskega prispevka prelevi v diskurz grožnje in vsesplošno negativno reprezentacijo 'drugih'. Pri vseh treh prispevkih je razvidna tudi odsotnost konteksta, saj avtorji obravnavane situacije predstavijo samo s perspektive zatiranih, pri čemer nas ne seznanijo niti z drugo platjo zgodbe niti z drugimi interpretacijami iste realnosti oz. drugimi viri. Pod vprašaj je torej postavljena tudi tendenca po objektivnosti in nepristranskosti, očitno pa je tudi pomanjkanje vsakršne družbene kritike in argumentacije. Namesto tega se prispevki iztečejo v brezkritično deskripcijo in fatalistično nekritiko, ki naslovnike pasivizirata. Ob tem je treba poudariti, da se večina prispevkov *Le Monde diplomatique* še vedno ponaša z visoko stopnjo kritičnosti in intelektualne refleksije. Posebnost časopisa je še vedno v produciranju tradicionalno levičarskega diskurza, po katerem dogodke reprezentira in argumentira predvsem z levičarske perspektive, je pa v izbranih analiziranih prispevkih opaziti izrazit prehod iz tradicionalno levičarskega v postmoderne levičarski diskurz tako kot tudi iz kritike neoliberalne ideologije v (re)produciranje nekaterih prvin neoliberalnega diskurza. Povedano drugače, priča smo transformaciji levičarskih tiskanih medijev, kot jo opisuje že Pušnikova (2003, 284): »N/ekateri samodeklarirani 'levo-kritično' usmerjeni mediji pod pretvezo radikalnosti, kritičnosti, antikomercialnosti, (neo- in post-) levosti reproducirajo zdravorazumske diskurze in oblastne mehanizme. Tak žurnalizem pa ne predstavlja družbenokritične, transformativne sile, saj si emancipacijske predstave lahko zamišlja samo v kategorijah hegemonih diskurzov.«

7 SKLEP

V postmodernej dobi se trend mainstream medijev vse pogosteje širi tudi na področje alternativnih množičnih medijev. Glavni razlog je predvsem v tem, da tiskani mediji brez prilagajanja tržnim zakonitostim postajajo vse bolj eksistenčno ogroženi in za širšo javnost nezanimivi. V želji po konkurenčnosti svoje vsebine prilagajajo potrebam in željam naslovnikov ter tako izginjajo v množici uniformističnih medijev, ki ponavljajo vedno iste teme in resnico iščejo pri vedno istih virih, torej še kako nekonkurenčni. Kritika in argumentacija sta postali stilna izbira in ne predstavljata več novinarske norme, medtem ko žurnalizem postaja tržno naravnani posel, v katerem cvetijo neobjektivnost, pristranskost, nepluralnost, brezkritičnost in nemoč. Priča smo postopnemu izničenju osnovnih novinarskih vrednot in posledično izginjanju demokracije. Žal pa se negativen vpliv trga vse bolj kaže tudi pri *Le Monde diplomatique*, eni zadnjih trdnjav visokokakovostnega kritičnega žurnalizma.

Na podlagi kritične analize izbranih prispevkov sem prišla do zaključka, da se *Le Monde diplomatique* kot alternativni in tradicionalno levičarski medij v analiziranih prispevkih v veliki meri poslužuje prvin neoliberalnega in postmodernega levičarskega diskurza. Na tej točki torej lahko potrdim tezo diplomskega dela, in sicer, da *Le Monde diplomatique* navkljub dejstvu, da vztrajno zavrača tako neoliberalni kot tudi postmodernej levičarski diskurz, na nekaterih mestih v izbranih analiziranih prispevkih vanju ostaja odločilno vpet in ju tudi vztrajno (re)producira. V ta namen se poslužuje naslednjih diskurzivnih strategij: žrtveni diskurz, diskurz 'mi : oni', fatalistična drža in pretirana emotivnost, diskurz grožnje, kritična nekritika in popolna brezkritičnost. V manjši meri pa so prisotne tudi diskurzivne strategije v obliki apatičnosti, pasivnosti, deskripcije dejanskega stanja, ki ne ponuja nobenih dolgoročnih rešitev, multiplih odsotnosti, ignorance, molka, odsotnosti izjav in pisnih dokazov ter končno, pomanjkanja kritike in argumentacije ter neaktivne vloge avtorja. V večini primerov gre za diskurz 'mi : oni', v primeru članka, naklonjenega Chavezovi politiki, pa tudi za izredno negativno reprezentacijo 'drugih', ki se prelevi v diskurz grožnje. Posledici prvin neoliberalnega in postmodernega levičarskega diskurza v analiziranih prispevkih sta torej v prvi vrsti produciranje ideoloških učinkov in pasivizacija naslovnikov, njihova spornost pa se kaže predvsem v nezmnožnosti oblikovanja družbene kritike, ki naj bi predstavljala temelj novinarstva kot demokratičnega procesa.

Na eni strani torej lahko opazimo izrazit prehod iz tradicionalno levičarskega v postmoderne levičarski medij ter na drugi strani iz kritike neoliberalne ideologije v (re)produciranje nekaterih prvin neoliberalnega diskurza. Ob tem je treba poudariti, da se postmoderne levičarski in neoliberalni diskurz prepletata, saj se oba poslužujeta tako neoliberalnih prvin kot tudi kritične nekritike in popolne brezskritičnosti. V primeru *Le Monde diplomatique* pa nikakor ne gre za hegemonijo neoliberalnega in postmoderne levičarskega diskurza, saj smo tako v analiziranih kot tudi v ostalih novinarskih prispevkih priča raznovrstnim protihegemonskim silam, ki zavzemajo kritično držo do neoliberalne ideologije oz. (re)producirajo tudi drugačne režime resnice. *Le Monde diplomatique* torej še naprej predstavlja tiskani medij z visoko stopnjo kritičnosti in intelektualne refleksije, ki pa se je v postmoderne dobi znašel med kritiko neoliberalizma in postmoderne levico oz. na pol poti med intelektualnim in komercialnim polom.

S svojo specifično lastniško strukturo in ugledom kritičnega časopisa *Le Monde diplomatique* vztraja pri reprezentaciji 'drugačnega sveta', nasprotuje vsesplošnemu medijskemu lastninjenju in uredniški politiki, ki jo narekujejo 'novi psi čuvaji', zavzema kritično držo do fenomenov zunanje politike ter se ne obremenjuje s tržnim uspehom in radikalnostjo obravnavanih tem v očeh naslovnikov in konformističnih medijev. V tej luči je *Le Monde diplomatique* še vedno revolucionaren altermondialistični časopis, ki pa na nekaterih mestih vseeno podleže vplivu mainstream medijev in v manjši meri reproducira neoliberalni in postmoderne levičarski diskurz, kar pa gre pripisati predvsem vplivu postmoderne družbenega reda, kjer smo priča vsakodnevnemu konkurenčnemu boju za obstanek tiskanih medijev, čeprav si vse podobnejši časopisi že dolgo niso več konkurenčni.

Da bi preprečili reproduciranje neoliberalnega in postmoderne levičarskega diskurza, ki negativno učinkujeta na širšo družbeno formacijo in oblikujeta neoliberalni režim resnice, bi morali slediti načelom Bourdieuja (v Vrdlovec 2002a) in vzpostaviti »kolektiv za kritiko medijev«, ki bi ukinil »hegemonijo diskurzov«, ki vsi enako, čeprav včasih tudi mnogoglasno, premlevajo iste teme in 'probleme' ter vsiljujejo 'podobne poglede', ter ponovno vzpostaviti novinarstvo kot protimoč in forum žive demokracije, preden novinarstvo (p)ostane samo še mit.

8 LITERATURA

Bourdieu, Pierre. 1998. L'essence du néolibéralisme. *Le Monde diplomatique*, marec. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/1998/03/BOURDIEU/10167> (10. februar 2010).

--- 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.

Bourdieu, Pierre in Loïc Wacquant. 2006. Neoliberalni novorek: zabeležke o novi planetarni vulgati. V *Načela za refleksivno družbeno znanost in kritično preučevanje simbolnih dominacij*, ur. Taja Kramberger in Drago B. Rotar, 197–204. Koper: Založba Annales.

Chomsky, Noam. 2005. *Profit pred ljudmi: neoliberalizem in globalna ureditev*. Ljubljana: Sanje.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: FDV.

Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London, New York: Longman.

Gregorčič, Marta. 2004. Fuck media. Be the media! *Medijska preža* (19): 46–47.

--- 2006. Zakaj je Le Monde diplomatique v slovenščini bolj političen od originala? *Medijska preža* (25/26): 74.

Halimi, Serge. 2003. *Novi psi čuvaji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

--- 2009. Notre combat. *Le Monde diplomatique*, oktober. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2009/10/HALIMI/18192> (10. februar 2010).

Hall, Stuart. 2004a. Delo reprezentacije. V *Medijska kultura. Kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 33–96. Ljubljana: Študentska založba.

--- 2004b. Lastnosti novičarskih fotografij. V *Medijska kultura. Kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 193–209. Ljubljana: Študentska založba.

Hartley, John. 2004. Novinarstvo in vizualizacija resnice. V *Medijska kultura. Kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 179–192. Ljubljana: Študentska založba.

Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: FDV.

Kramberger, Taja. 2003. Od *Joining the Club* h grotesknosti slovenske adaptacije na neoliberalizem. *Družboslovne razprave* 19 (43): 77–95.

Kuhar, Roman. 2006. Manjšine v medijih: statistična in diskurzivna analiza. V *Mediji za državljanje*, ur. Brankica Petković, Sandra Bašić-Hrvatina, Lenart J. Kučič, Iztok Jurančič in Marko Prpić, 120–167. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Kurz, Robert. 2000. *Svet kot volja in dizajn: postmoderna levica in estetizacija krize*. Ljubljana: Krtina.

Lemoine, Maurice. 2006. Kuba jutri ... *Le Monde diplomatique v slovenščini* (september).

Le Monde diplomatique: Éditions internationales. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/int/> (12. september 2010).

Luthar, Breda. 2001. Oslepljeni in ohromljeni od nevtralnosti. V *Mit o zmagi levice. Mediji in politika med volitvami 2000 v Sloveniji*, ur. Breda Luthar, Tonči A. Kuzmanić, Srečo Dragoš, Mitja Velikonja, Sandra B. Hrvatina in Lenart J. Kučič, 12–23. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Osonkar, Borut. 2006. Altermondializem v *Le Monde diplomatique*. *Medijska preža* (25/26): 72–73.

Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.

Pušnik, Maruša. 1999. Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa* 36 (5): 796–808.

--- 2003. Moralizacija kot estetski projekt dokumentarnega žurnalizma: o urbanih legendah, meganormalnosti in globokem tovarištvu. *Teorija in praksa* 40 (2): 267–286.

Ramonet, Ignacio. 1995. La pensée unique. *Le Monde diplomatique*, januar. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/1995/01/RAMONET/1144> (10. februar 2010).

--- 2002. Anticastroisme primaire. *Le Monde diplomatique*, april. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2002/04/RAMONET/16339> (10. februar 2010).

--- 2003. Le Monde et le Diplo. *Le Monde diplomatique*, april. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/04/RAMONET/10096> (10. februar 2010).

--- 2004a. Za svobodne medije. *Medijska preža* (19): 48–49.

--- 2004b. Cinquante ans. *Le Monde diplomatique*, marec. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/mav/74/RAMONET/10882> (10. februar 2010).

--- 2007a. Ogroženo informiranje. *Le Monde diplomatique v slovenščini*, februar. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=264> (12. februar 2010).

--- 2007b. Hugo Chávez: »Črni Peter« svetovne politike?! *Le Monde diplomatique v slovenščini* (september).

Richardson, John E. 2007. *Analysing newspapers: An approach from critical discourse analysis*. New York: Palgrave MacMillan.

Trdina, Andreja in Maruša Pušnik. 2010. Novinarsko upovedovanje neoliberalizma: Kriza družbene kritike in pasivizacija državljanov. *Teorija in praksa* 47 (4): 843–865.

Van Dijk, Teun A. 1988. *News as discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Vidal, Dominique. 2005. Le mur de Sharon. *Le Monde diplomatique*, julij. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2005/07/VIDAL/12442> (10. februar 2010).

--- 2006a. L'Internationale du »Diplo«. *Le Monde diplomatique*, november. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2006/11/VIDAL/14139> (10. februar 2010).

--- 2006b. Sveti Šaron. *Le Monde diplomatique v slovenščini* (februar).

Vobič, Igor. 2006. *Mit novinarske objektivnosti*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2008. Mitologija novinarske objektivnosti: revizija Barthesovega koncepta mita. *Družboslovne razprave* 24 (58): 107–125.

Vodovnik, Žiga. 2007. O navidezni svobodi in dejanski zaslužjenosti. *Le Monde diplomatique v slovenščini*, september. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=355> (12. februar 2010).

Vrdlovec, Zdenko. 2002a. Strukturno nasilje brezposelnosti. *Dnevnik*, 26. februar. Dostopno prek:

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/18385?url=http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/18385 (12. september 2010).

--- 2002b. Gospodarji informacij, gospodarji sveta. *Dnevnik*, 14. december. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/38862 (12. september 2010).

Wacquant, Loïc. 2006. Penalizacija revščine in vzpon neoliberalizma. V *Načela za refleksivno družbeno znanost in kritično preučevanje simbolnih dominacij*, ur. Taja Kramberger in Drago B. Rotar, 183–196. Koper: Založba Annales.

Wikipédia, l'encyclopédie libre. 2010. *Le Monde diplomatique*. Dostopno prek: http://fr.wikipedia.org/wiki/Le_Monde_diplomatique (12. september 2010).

Wikipedia, the free encyclopedia. 2010. *Le Monde diplomatique*. Dostopno prek:
http://en.wikipedia.org/wiki/Le_Monde_diplomatique (12. september 2010).

9 PRILOGE

Priloga A: Primer propalestinskega članka

Sveti Šaron

Dominique Vidal, *Le Monde diplomatique* v slovenščini, februar 2006

Značilnosti novinarskih prispevkov o možganski kapi predsednika vlade Ariela Šarona ter bolezni in nato smrti bivšega predsednika Jaserja Arafata novembra 2004 lahko najlepše opišemo z izrazom »dvojna merila«. Izginotje prvega bi pomenilo »ogrožanje miru«, izginotje drugega pa je odstranilo »oviro za mir«. Zamenjava vlog je protislovna. Abu Amar je Palestinsko osvobodilno organizacijo popeljal od oborožene, včasih teroristične borbe, ki si je prizadevala za uničenje Izraela, k političnemu in diplomatskemu boju za ustanovitev neodvisne palestinske države. Stari general pa je sodeloval v vseh izraelskih vojnah, vključno s kolonizacijo, katere glavni graditelj je bil. Njegovo ime je povrh povezano s številnimi pokoli: občila najpogosteje navajajo pokole v begunskih taboriščih Sabra in Šatila, ki so jih zagrešile libanonske sile ob sokrivdi njegovih mož, ki niso posredovali; redkeje tiste, ki so jih ti zagrešili sami: Kibia (1953), prelaz Mitla (1956), območje Gaze (1971), ne smemo pozabiti nedavnega krvavega osvajanja Zahodnega brega (2002). A z enostranskim umikom iz Gaze konec poletja 2005 naj bi se »buldožer« nenadoma spreobrnil k pacifizmu. »Optična prevara,« odgovori izraelski zgodovinar Tom Segev: »ni se pojavil kakšen 'novi Šaron', ki bi na večer svojega življenja vzljubil mir. Ariel Šaron ostaja tak kot je bil: general, ki Palestinec gleda skozi vizir puške in ki jih ne šteje za partnerje, ampak za sovražnike.« Za bivšega ambasadorja v Parizu, Elijo Barnavija, »tako silovit preobrat v komentarjih pove več o resnosti določenega novinarstva kot o resnični preobrazbi bivšega predsednika vlade.« Clausewitz je dejal, da je vojna »nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«. Predsednik vlade, zaslužen dedič Davida ben Guriona in Vladimirja Jabotinskega, je geslo obrnil. Ob izvolitvi na začetku leta 2001 je še vedno menil, da »vojna za samostojnost iz leta 1948 še ni končana.« Potem ko je s ponovnim prevzemom popolnega nadzora nad Zahodnim bregom dve leti uveljavljal prvi del svojega programa, je moral poseči še po drugem sredstvu – politiki: narava njegovega spoprijemanja z izzivom je bila tako najprej strukturna, potem pa povezana z okoliščinami. Demografi so napovedali, da bo »Erec Izrael« (Veliki Izrael) kmalu večinsko arabski. Za Izrael, ki je po opredelitvah temeljnih listin »judovski in demokratičen«,

je to strašanska dilema: lahko se odloči za drugi izraz in izgubi svojo judovsko naravo, lahko pa obdrži slednjo, a potem ne more biti demokratičen. Da bi se izognil tej pasti, bi moral priznati pravo državo za Palestince ali jih množično pregnati. Šaron je prvo rešitev odklanjal in se zavedal, da je druga trenutno neizvedljiva. Zato si je leta 1998 zamislil tretjo: ustanovitev štirih palestinskih enklav znotraj zidu na območju Gaze in na polovici Zahodnega brega, Izrael si priključi ostalo, posebej naseljitvene bloke, kjer živi 80 % naseljencev.

Od tod zamisel o enostranskem umiku iz Gaze, gesti, kakršne še nismo videli, predvsem pa je to stopnja na poti k novi obliki izraelske hegemonije nad Palestino. To strateško ravnanje vključuje tudi taktično razsežnost. Šaron jo je vzljubil leta 2004, ker je ocenil svojo osamitev. Najprej v Izraelu, kjer je javno mnenje več kot naveličano konfliktov. Nato v tujini. Mednarodno sodišče je 9. julija odločilo, da je zid nezakonit, in naložilo njegovo odstranitev; 20. julija se je Generalna skupščina Združenih narodov s 150 glasovi za, 6 proti in 10 vzdržanimi pridružila tem zaključkom. Vse države članice Evropske unije so glasovale za resolucijo le zato, ker 59 % njihovih državljanov Izrael postavlja v vrh držav, ki »ogrožajo svetovni mir.« Izrael se boji tudi pritiskov Bele hiše. In četverica (Združeni narodi, ZDA, Evropska unija in Rusija) ga poziva, naj spoštuje zahteve mirovnega načrta, zamrznitev naseljevanja v zameno za premirje, ki ga je dosegel Mahmud Abas. Dov Weissglas, najbližji Šaronov svetovalec, je priznal, da je »namen načrta umika (iz Gaze) zaviranje mirovnega procesa. Ko ustavite mirovni proces, preprečite oblikovanje palestinske države ter dogovarjanje o beguncih, mejah in Jeruzalemu. Umik je zadosten odmerek formalina, da ne bo prišlo do političnega procesa s Palestinci.« Šestnajst mesecev pozneje se ta analiza pokaže za preroško: četverica je obmolnila, Evropska unija pa si je celo lastno poročilo o izraelski priključitvi Vzhodnega Jeruzalema umaknila izpred oči. Skratka, Izraela nihče več ne vznemirja z mirovnim načrtom ... Trik je uspel. Sijajno uprizorjen umik 8000 naseljencev z območja Gaze je hipnotiziral planet, ki je od tedaj slep, gluh in nem za usodo Palestincev. Vendar organizacija Mir zdaj ocenjuje, da se je število naseljencev v primerjavi z lanskim letom povečalo za 6.100, tako da jih je zdaj na Zahodnem bregu skupno 250.000. Ta je zdaj s povečanjem nasebine Maale Adumim dobesedno razklan na dvoje. Gradnja zidu se je pospešila, skoraj polovica je postavljenega ali pa tik pred tem, s čimer se zaključuje obkolitev Vzhodnega Jeruzalema. Vojska je pomnožila bombardiranja in umore, ne smemo pozabiti na poniževanja na 750 cestnih zaporah. A vendar molk: nič ne de za mednarodno pravo, resolucije Združenih narodov, ustanovitev palestinske države na celotnem Zahodnem bregu in območju Gaze s prestolnico Vzhodnim Jeruzalemom, kajti mir je na pohodu ...

Bližnjevzhodna politika Francije se je od nekdanj ravnala po izraelski: spomin na vichyjsko vlogo pri nacističnem genocidu je vzbujal krivdo, temu se pridružil še boj proti arabskemu nacionalizmu v Alžiru, v Kairu. De Gaulle je med vojno junija 1967 poskrbel za korenit preobrat, ko je ocenil, da bo Izrael »na zavzetih ozemljih organiziral okupacijo, ki ne bo mogla brez zatiranja, represije, izgonov; in če se bo proti njemu dvignil upor, ga bo sebi v prid označil za terorizem.« Njegovi nasledniki Georges Pompidou, Valéry Giscard d'Estaing in še posebej François Mitterrand so se držali te »arabske politike«, prepričani, da bi le samoodločba Palestincev presekala gordijske vozle v regiji. Zakaj je predsednik Jacques Chirac, spočetka zvest temu navdihu, nenadoma spremenil usmeritev? K temu je očitno prispeval Šaronov julijski obisk, ki je bil vse do tedaj persona non grata. Chirac ni čakal do Šaronove hospitalizacije, ampak je »človeku miru« pel hvalnice že pred tem, čeprav res nekoliko z zamudo v primerjavi z Georgem W. Bushem. Poleg hinavščine preseneča predvsem nasprotje med oglušujočo tišino Pariza o zatiranju v Palestini in njegovim vse tesnejšim sodelovanjem s Tel Avivom, ki je podkrepljeno z neprestanimi ministrskimi obiski. Sodelovanje dveh velikih francoskih podjetij (Alstom in Connex) pri gradnji tramvajske povezave med Jeruzalemom in naselbinami – ki jih je Francija vedno imela za nezakonite – Pisgat Zeev ter French Hill, kaže na shizofrenost. In kaj naj si mislimo o decembrskem obisku izraelskega ministra za javno varnost Gideona Ezre in vodje izraelske policije Moše Karadija, ki sta prišla na povabilo Nicolasa Sarkozyja, da bi, kot poroča Haárec, »svojim francoskim sogovornikom predala izkušnje, ki sta jih pridobila pri zatiranju nemirov v lastni državi«? Francozi se »resnično zelo zanimajo za izraelske izkušnje na tem področju, « je posmehljivo dodal izraelski dnevnik ... Cilji očitno presegajo Bližnji vzhod: Chirac, ki je bil leta 2003 eden največjih nasprotnikov Bushevih pustolovščin, je leta 2005 stopil na njegovo stran. S svojo politiko do Afganistana in Irana sledi ZDA ali jih celo prehiteva – tako glede Libanona in Sirije. In o izraelskopalestinskih odnosih? Stavimo lahko, da so geopolitični odpovedi botrovali bolj politikantski cilji. Francoski voditelji, obsedeni z datumi volitev, nedvomno (v večji ali manjši meri) podlegajo izsiljevanju, ki že pet let vsakršno kritiko izraelske politike predstavlja za antisemitizem. To prizadevanje na javno mnenje ni kaj dosti vplivalo, se je pa izkazalo, da so bili zanje bolj dojemljivi politični razred in občila. Tako vojnega zločinca barvajo v svetnika ...

Priloga B: Primer članka, naklonjenega režimu Fidela Castra na Kubi

Kuba jutri ...

Maurice Lemoine, *Le Monde diplomatique* v slovenščini, september 2006

Medtem ko je v Miamiu na tisoče Kubancev v izgnanstvu praznovalo bolezen in celo smrt »tirana«, je svet zadrževal sapo, ko je kubanski predsednik Fidel Castro 31. julija, kot je predvideno v Ustavi, zaradi kirurškega posega »začasno« prepustil svoje pristojnosti skupini sedmih oseb, med katerimi je tudi njegov brat Raul. Kubansko-ameriška nacionalna fundacija (CANF), ki se je aprila 2003 mobilizirala v podporo napadu na Bagdad – »Danes Irak, jutri Kuba!« –, je s Floride takoj pozvala k »vojaški in civilni vstaji« za zrušitev havanskega režima. George W. Bush je 2. avgusta nagovoril prebivalce otoka: »Podprli vas bomo pri vaših prizadevanjih za vzpostavitev /.../ prehodne vlade, usmerjene v demokracijo,« in grozil privržencem sedanjega režima, ki bi nasprotovali »svobodni Kubi«. Pripravljali se je izjemen dogodek, več sto tisoč Kubancev je odšlo na ulice v iskanju svobode, vladala je velika negotovost. Dnevi minevajo... Nič ne kaže, da bi se v državi kaj spreminjalo... Naj Castro znova prevzame krmilo ali ne, vprašanje o »dnevu potem« – nasledstvo ali tranzicija – seveda ostaja. In po sedeminštiridesetih letih nedeljene oblasti obstajajo nezadovoljneži, nasprotniki, majhen del prebivalstva, ki revolucije ne podpira – ali ne podpira več. Pomanjkanje, togost birokracije, posegi v nekatere svoboščine – svobodo izražanja, združevanja, zbiranja –, zapiranje nasprotnikov so resničnost. To običajno kliče po nepreklicni obsodbi. Nekateri temu nasprotujejo, čeprav so Združene države od leta 1959 izvajale številne poskuse invazije, atentatov, sabotaž, s še vedno trajajočim embargom pa povečale gospodarsko mrtvilo. Izgovor, odgovarjajo, kot da bi bilo mogoče zgodovino razdeliti na dele in ne upoštevati vplivov preteklosti na sedanost. Washington je leta 2005 Caleba McCarryja, ki je prej služboval v Afganistanu, imenoval za koordinatorja za tranzicijo na Kubi. 10. julija 2006 je komisija za pomoč svobodni Kubi, ki ji predsedujeta državna sekretarka Condoleezza Rice in sekretar za trgovino Carlos Gutiérrez, v poročilu zahtevala, da je potrebno storiti vse, da »strategija nasledstva Castrovega režima ne bi uspela«. Dokument o pomoči Združenih držav Kubi določa pomoč v vrednosti več kot 62,8 milijona evrov in hkrati navaja, da bodo ta sredstva izročena neposredno »disidentom«, ki jih bodo ZDA usposobile in ki bodo prejeli opremo in material. Predrzo vmešavanje in pravi »poljub smrti« nasprotnikom. Kot pravi predsednik kubanskega parlamenta Ricardo Alarcón: »Dokler bo obstajala ta politika, bodo obstajali ljudje, ki snujejo zarote z Američani, ki sprejemajo njihov denar, in /.../ ne poznam

nobene države, ki takšnih dejavnosti ne označuje kot kaznivo dejanje.« Poročilo predvsem poudarja, da »načrt« vsebuje prilogo, ki je »zaradi nacionalne varnosti« in zagotovitve njegove »dejanske uresničitve« tajna. Kar zadeva »tajne ukrepe«, zgodovina celine – od Salvadorja Allendeja do sandinistične Nikaragve – ne dovoljuje naivnosti. Velik del kubanskega prebivalstva, ki ga samooklicani »tranzitologi« pozabljajo in ki se navezuje na pridobitve na področju izobraževanja, zdravstvenega varstva in socialnih storitev, spoštuje »Fidela« in tiste – »zgodovinske« osebnosti ali voditelje mladih generacij –, ki ga bodo nasledili. Ali so ti Kubanci tako izolirani, kot mislimo? To ne velja ne za Afriko ne za Azijo. Ravno spremembe v Latinski Ameriki so omogočile, da so na oblast prišli vodje držav, ki so boljše poučeni o stvarnosti na otoku in kontekstu, ki določa njegov atipični režim – ena stranka in napredne socialne politike. Predsednika Hugo Chávez (Venezuela) in Evo Morales (Bolivija) sta otok že potegnili iz izolacije. Castro, zvezda vrha Mercosurja v Cordobi (Argentina), je tam 21. julija podpisal pomemben trgovinski sporazum z državami članicami te zveze, med katerimi sta Brazilija in Argentina. Te države so si drznile odkrito izzvati ameriški embargo in so izkazale očitno spoštovanje majhni državi, ki se noče ukloniti pred največjo svetovno velesilo. Bolj kot v odnosih z Združenimi državami, ki želijo Kubo spremeniti v kolonijo, ali z Evropo, ki ji daje nauke, bo Kuba našla zglede in oporo za svoj razvoj v odnosih s tem delom sveta, kjer se sedaj govori o – demokratičnem in suverenem – »socializmu 21. stoletja«, in v lastnem prebivalstvu.

Priloga C: Primer članka, naklonjenega politiki Huga Chaveza v Venezueli

Hugo Chávez: »Črni Peter« svetovne politike?!

Ignacio Ramonet, *Le Monde diplomatique* v slovenščini, september 2007

Malo je oblastnikov na svetu, ki bi bili predmet tako uničujoče sovražne kampanje kot predsednik Venezeule Hugo Chávez. Njegovi nasprotniki se niso ustavili pred ničimer: državni udar, naftna stavka, eksodus kapitala, poskusi atentata ... Tolikšne krvoločnosti v Latinski Ameriki nismo doživeli od napadov Washingtona na Fidela Castra. O Chávezu se širijo najbolj podla obrekovanja, ki si jih izmišljajo nove propagandne službe – Državni sklad za demokracijo, Freedom House in drugi – ki jih financira vlada predsednika ZDA Georgea W. Busha. Obdarjena z neomejenimi denarnimi viri ta klevetalnica razpolaga z mediji (med drugim tudi z najpomembnejšimi časopisi) in z organizacijami za zaščito človekovih pravic, ki so po svoje v službi mračnih nakan. Dogaja se tudi, da temu sramotilnemu zboru svoj glas

pridakne celo kakšna leva socialdemokratska stranka s pogorišča socializma. Od kod tolikšno sovraštvo? V obdobju, ko se socialna demokracija v Evropi spopada s krizo avtoritete, so zgodovinske okoliščine Cháveza potisnile na vrh mednarodne lestvice z nalogo, da ponovno izumi levico. S tem so na stari celini evropske strukture izgubile vsako možnost oblikovanja alternative neoliberalizmu, v Braziliji, Argentini, Boliviji in Ekvadorju pa si pod vplivom venezuelskega primera kar sledijo dogodki, ki vzbujajo upanje na emancipacijo najponižnejših slojev. V tem smislu je Chávezov dosežek presenetljiv. Videti je, da je v desetih revnih državah postal obvezen zgled. Če dosledno pogledamo s stališča demokracije in vseh svoboščin, mar ni ponovno vzpostavil venezuelske države na novih osnovah, ki jih uzakonja nova ustava, ko naj bi v procesu družbenih sprememb sodeloval ves narod? Mar ni podelil državljanskih pravic kakšnim petim milijonom marginaliziranih prebivalcev (med njimi domačinom), ki so bili prikrajšani za osebne dokumente? Mar ni vzel v roke javne družbe Petroleos de Venezuela brezimnih družabnikov (PDVSA)? Mar ni deprivatiziral in dal v službo javnosti največje telekomunikacijsko podjetje v državi kakor tudi elektro podjetje v Caracasu? Mar ni poddržaval naftnih polj Orinoka? In končno, mar ni namenil enega dela naftnih prihodkov, da je vzpostavil učinkovito avtonomijo nasproti mednarodnim denarnim ustanovam, drugega pa za financiranje socialnih programov? Kmetje so dobili več kot tri milijone hektarjev zemlje. Milijoni odraslih in otrok so opismenjeni. Po revnih naseljih so ustanovili številne brezplačne zdravniške posvetovalnice. Brez plačila so operirali na tisoče ljudi brez prihodkov, prizadetih od očesnih bolezni. Osnovna živila so subvencionirana, najrevnejši pa jih lahko dobijo po cenah, ki so do 42 % nižje od običajnih tržnih cen. Tedenski delavec je skrajšan s 44 na 36 ur, minimalni osebni dohodek pa se je povzpela na 204 evre na mesec (v Latinski Ameriki je višji samo v Kostariki). Učinek vseh teh ukrepov: od leta 1999 do 2005 je delež ljudi, ki živijo pod pragom revščine, padel z 42,8 % na 33,9 %, delež prebivalstva, ki živi od sive ekonomije pa je zdrknil s 53 % na 40 %. Dramatično zmanjšanje revščine pa vzdržuje tudi zaupanje najvišjih slojev, v zadnjih treh letih stoji v povprečju na 12 %, ki ga spodbuja 18 % letna rast potrošnje. Kdo bi se ob tolikšnih pridobitvah, ne da bi govorili o uspehih v mednarodni politiki, še spraševal, kako da je predsednik Hugo Chávez za gospodarje sveta in njihove zaupnike postal mož, ki ga je nujno treba uničiti?